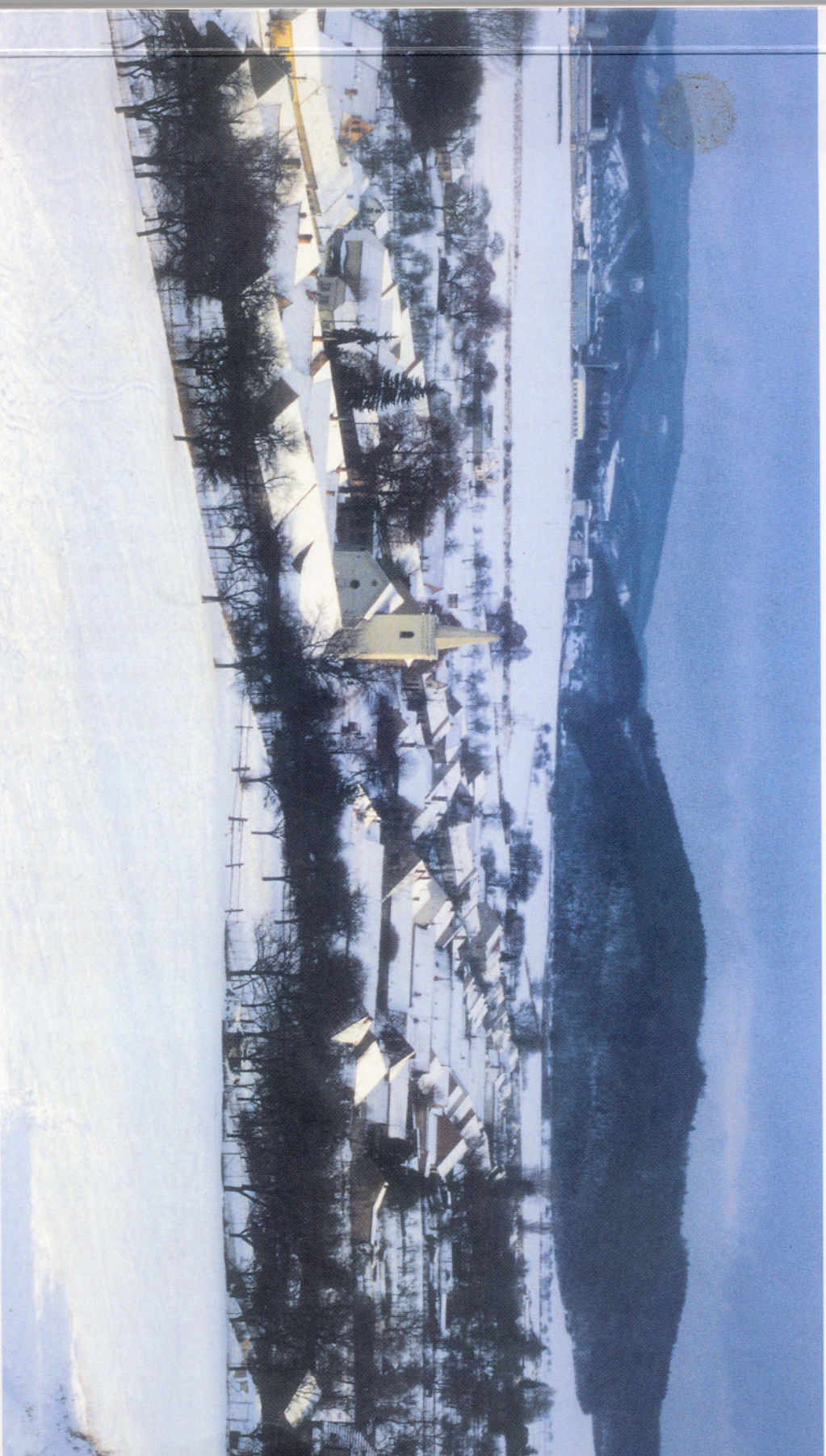

VESNICE

STAVBY A KRAJINA MAJÍ SVŮJ ŘÁD

Alfréd Knopp a kolektiv

1. TRADIČNÍ OBRAZ VESNICE

Vesnice je tradičním sídlem, v mnoha případech daleko starším než blízká větší města. Tradice vesnice je po staletí dána její polohou v krajině, obrazem červených nebo šedých střech, dominantou kostela nebo zámku, sítí cest a věncem zeleně, která zahradami nebo lesem vesnici obklopuje. Vesnice si uchovávají svou typickou vazbu na krajinu, i když trvají po staletí, mění se a rostou. Její formy jsou tak rozdílné, jako je rozdílný lid a krajina v úrodných rovinách a v drsných vrchovinách. Každá z těchto forem má však svoje zákonitosti, které vycházejí z konkrétních podmínek každé polohy. I soudobý venkovský dům by měl proto přispět k zachování charakteristického rázu vesnice, odlišnému v jednotlivých oblastech. Vesnice je přece sídlo, které ztělesňuje tradici domova. Proto i my – na prahu 21. století – musíme střežit toto tisícileté dědictví, a to tím spíše, že dnešní technika umožňuje tak lehce a rychle je znehodnotit až zničit.

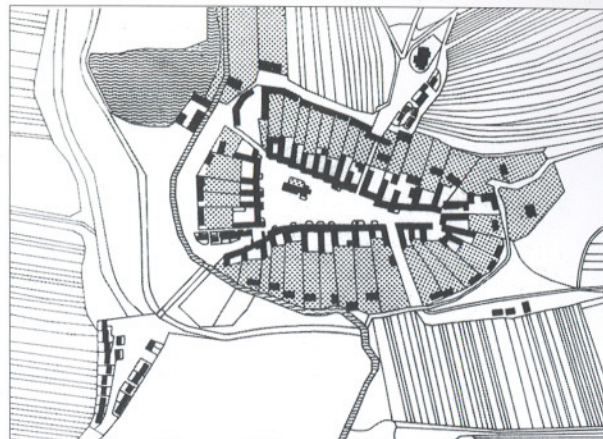
Krajová rozmanitost území Čech, Moravy a Slezska se odráží i ve výstavbě jejich obcí. Jsou vyvolány zejména polohou v různě utvářeném území, krajovými zvyklostmi lidové kultury a sociální úrovní stavebníků. Tyto krajové odlišnosti jsou charakteristické pro celá velká území, která mají stejné nebo podobné podmínky

přírodního prostředí, historického vývoje a hospodářské úrovně a mají tedy společné znaky svého vývoje. Členění území na jednotlivé oblasti se společnými znaky vývoje jejich vesnic je závislé na hledisku a volbě kritérií. Pro naše hledisko je základní:

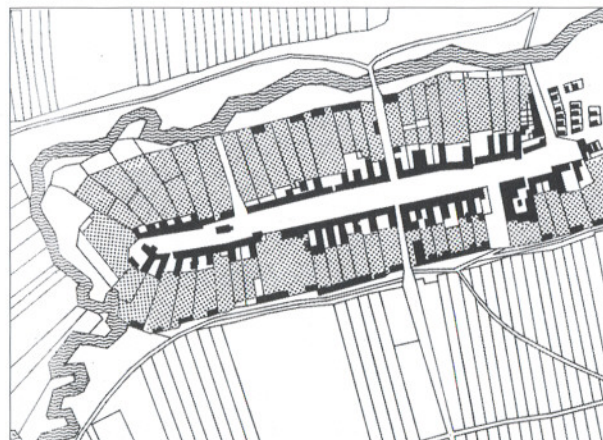
- typ půdorysu vesnice, vycházející z polohy vesnice a určující její panorama, celkový pohled;
- typ zastavění a využití pozemku, určující obraz ulice a návsi;
- typ obytného domu a výtvarné detaily, určující ráz architektury.

Růst vesnice je vždy důsledkem přirozeného vývoje života na venkově, ale formování jejího tvaru bylo odedávna výsledkem výtvarného záměru, provozních požadavků a ekonomických možností. To, co dnes musíme nahradit územním nebo regulačním plánem, bylo dříve nepsanou zvyklostí, zažívanou a ověřovanou po staletí. Tak se utvořily hlavní typy zastavění pozemku zemědělské usedlosti jako hlavního skladebného prvku vesnice: s obytným domem v čele, s hospodářským dvorem, s přílehlými hospodářskými staveními za ním a se zahradou vzadu, přičemž obytný dům měl různou situaci: řadovou, štítovou nebo dvorcovou, podobně jako stodola stávala na konci dvora, volně

Návesní typ půdorysu vesnice.

Ulicový typ půdorysu vesnice. Na okraji shluk chalup chudších obyvatel.

Rozptýlený dvorcový typ půdorysu vesnice.

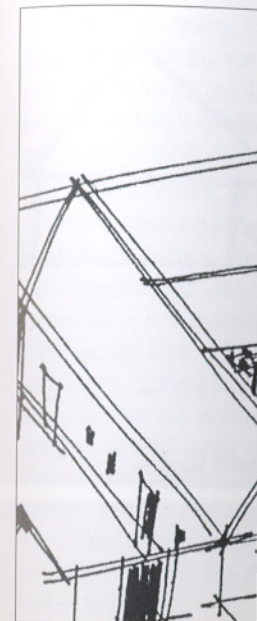
v zahradě nebo na jejím konci. V některých oblastech je pozemek zcela uzavřen, v jiných neohrazen přechází do krajiny. Hlavní roli zde hrají přírodní podmínky území spolu s výtvarnou představou celku.

Tak se utvořily i hlavní typy zastavěného prostoru vesnic, vytvářejícího jejich historické půdorysy:

- soustředěné kolem prostorné návsi, ať okrouhlé, obdélníkové nebo ulicové, přiléhající k ulici nebo silnici, ať těsně nebo i v dalekém odstupu,
- nebo hromadné či dvorcové s nepravidelně rozloženými usedlostmi nebo s rozptýlenými dvorci či samotami.

Charakteristický půdorys vesnice je svědectvím jejího stáří, poněvadž byl založen při jejím vzniku a přetrval staletí jejího života, a je proto nejstarší tradicí vesnice.

Vycházíme zde z pojetí lidové stavby, tedy stavby, která byla budována lidovým neškoleným řemeslníkem. Ten po staletí přenášel na nová pokolení osvědčený stavební typ, který se až koncem 18. století začal měnit bezpečnostními opatřeními, např. zaváděním zděného komínu nebo nespalné krytiny. Technický pokrok stále rychleji měnil technické detaily stavby, naproti tomu dále přetrvávala prostorová dispozice staveb a zásadní, hlavní rysy jejich architektury. Teprve rozvoj průmyslu v 19. století a dopravy ve 20. století vedl ke změnám na vesnici pod vlivem městské kultury. Zejména posledních 40 let 2. poloviny 20. století znamenalo potlačení venkovského rázu vesnice ve snaze o její vyrovnání s městem. Ale vlastností vesnice je právě její odlišnost od města, daná především blízkým osobním vztahem k přírodnímu prostředí a ke všem jeho částem, k půdě, ke zvířatům, k rostlinám, protože ten, kdo žije na venkově, zná jejich význam a ví, proč si jich váží. A tento v minulosti těsný vztah byl také základem lidové tvorby a tedy také architektury, která si podle odlišných krajinných, historických a ekonomických podmínek vytvořila i své krajové odlišnosti.

Při vši mnohotvárnosti tradičních vesnic du základních znaků jeví i navenek, zas dají spočítat na pr a pro novou výstavb verzálnost, protože j jak na starším rout domě zděném, a př ných. Uvedeme tyto čtu.

1. Obdélný půdorys. bu vnitřního členění (ale nejen domu, i t ný, s poměrem stra še ještě protáhlejší. dorysy, navíc s netra to v obraze venkovs
2. Umístění domu na ce odlišný v Čechác Pro většinu území p příčná poloha obd

Při vši mnohotvárnosti a vnějškové regionální odlišnosti tradičních vesnických staveb není těch opravdu základních znaků jejich struktury, které se projevují i navenek, zase až tak mnoho – v zásadě se dají spočítat na prstech obou rukou. Zajímavá, a pro novou výstavbu poučná, je na nich jejich univerzálnost, protože jich vždy většina opravdu platí jak na starším roubeném domě, tak na mladším domě zděném, a přitom na místech velmi vzdálených. Uvedeme tyto znaky alespoň ve stručném výčtu.

1. Obdélný půdorys. Vzhledem k závaznému způsobu vnitřního členění vycházel tvar půdorysu domu (ale nejen domu, i hospodářských staveb) obdélný, s poměrem stran minimálně 1,5 : 1 nebo spíše ještě protáhlejší. Krátké, zejména čtvercové půdorysy, navíc s netradičním tvarem střechy, se proto v obraze venkovské zástavby uplatňují cizorodě.
2. Umístění domu na parcele je znak, který je nejvíce odlišný v Čechách a některých částech Moravy. Pro většinu území platila jako základní kolmá, tedy příčná poloha obdélného půdorysu domu vůči

návsi či uliční čáře. Při postupném zvětšování objemu staveb a zaplňování parcel se leckdy dosahovalo výsledného dojmu podélného, přičemž půdorysný rozbor odhalí starší situaci příčnou. Základní tradiční odlišnosti v situování domů na parcele je ale možnost jejich situování až k hranici parcely sousedovy, protože tradiční vesnický dům nemusel mít ve své zadní podélné části na sousedově straně žádné otvory. Obrovskou výhodou této situace bylo uvolnění maximální plochy parcely pro dvůr před vstupní, obytnou stranou domu. Tato poloha, pro život v domě nejdůležitější, byla přitom podle potřeby intimní, krytá před pohledy zvenčí. Jenom nejchudší chalupy, vtlačené na malé pozemky zpravidla podél cest, byly svou podélnou stranou se vstupem obráceny přímo k cestě a žádný krytý dvůr neměly.

3. Sedlová střecha se sklonem kolem 45° se používala na celém našem území, jenom s mírnými diferenciemi podle použité krytiny. V některých regionech a obdobích (např. v klasicismu v 1. pol. 19. století) bylo časté použití polovalby. Ze sociálně

Umístění domu na parcele.

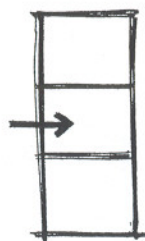
Obdélný půdorys.

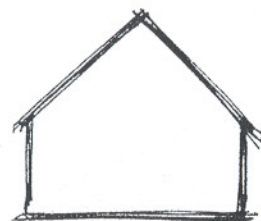
Sedlová střecha.

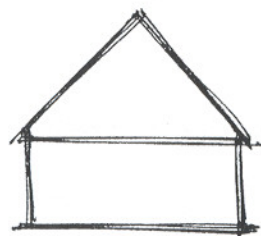
Trojdílný půdorys.

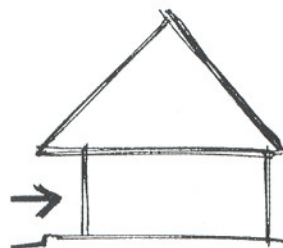
Situace vstupu.

Usazení domu na terén.

Usazení střechy.

Zápraží.

vyšších vrstev a pod vlivem architektury barokní se někdy přejímaly na izolované objekty střechy valbové a mansardové. Plochá sedlová střecha, tzv. alpská, se u nás v minulosti uplatnila jenom v části Šumavy, ve Volarech a v okolí. Její dnešní stoupající obliba, směřující k „bavorskému“ vnějšímu výrazu domů, je z hlediska zachování svěbytného obrazu české a moravské vesnice katastrofální.

4. Trojdílný půdorys se uplatňoval jako základní členění vyvinutého českého a moravského domu už od středověku, a to nejen na stavbách obytných, ale třeba i na stodolách. Kratší, dvoudílný půdorys měly jen objekty ekonomicky nesoběstačné, třeba výměnkářské chalupy. Trojdílnost půdorysného členění se výrazně promítala do vnějšího obrazu staveb uvnitř vesnice i při pohledech zvenčí (stodoly) – i proto jsou krátké a netradičně zastřešené novostavby vůči svému okolí tak nesnášenlivé.

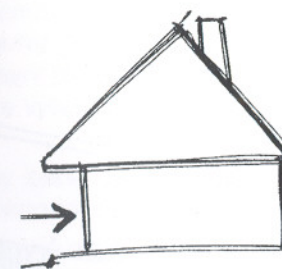
5. Situace vstupu byla v rámci půdorysu vždy závazná. Vstupovalo se do síně, tvořící střední ze tří půdorysných, zhruba čtvercových dílů domu, a vstupovalo se pokud možno ze dvora. Vstup do domu tedy v tradičním českém a moravském domě nikdy nemohl být v čelní, štítové stěně, jak je bohužel na novostavbách dosti obvyklé.

6. Usazení domu na terén bylo opět, pokud to bylo jen trochu možné, maximálně ohleduplné vůči uživatelům. Domy, v nichž byla základní domácnost vždy v přízemí, byly umístěny tak, aby kontakt s plochou dvora byl co nejpohodlnější. Výjimku z tohoto pravidla, tedy schody, si neradi a z přinucení dělali opět jenom nejchudší chalupníci, kteří se museli se svými domky vtačovat na nevýhodné svažité parcely. U řady novostaveb se často naopak zdá, že stavebník a uživatel je ten poslední, pro koho je dům pohodlný.

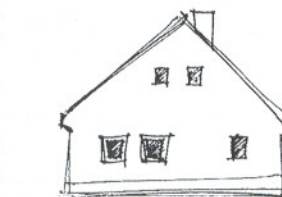
7. Nasazení střechy se na venkově až do 2. poloviny 19. století řešilo vždy tak, že základna jejího trojúhelníkového profilu byla totožná s úrovní stropu v přilehlém spodním podlaží, tedy v patře u patrových domů, v přízemí u domů přízemních. Princip takzvané půdní nadezdívky, spojený zpravidla s užitím vaznicového krovu, je mladší, a do řady oblastí ho přináší až dnešní novodobá tvorba.

8. Zápraží je útvar, který patřil neodmyslitelně zejména ke starším způsobům výstavby vesnických domů. Je to prostor komunikace podél strany domu se vstupem, chráněný přesahující střechou. Ta byla vlastně širší než dům a byla na něm nasazena nesymetricky, což vedlo i k charakteristickému vnějšímu výrazu objektu. Zápraží jako krytý prostor postupně mizí teprve s přechodem na zděný stavební materiál. Vstupní verandy všeho druhu u novostaveb jsou jednak dokladem potřeby ochrany vstupu do domů, ale také neschopnosti zvládnout tento úkol na úrovni, již byla tradiční výstavba běžně schopná.

9. Umístění komína vyplývalo z půdorysné situace topeniště: kuchyně bývala zpravidla ve středním dílu domu, v zadní části vstupní síně anebo oddělena za ní, případně vedle obytné místnosti, světnice. Vždycky to ale znamenalo, že byla

Umístění komína.

Druhý trakt.

v půdoryse domu při straně zadní, tedy protilehlé oproti straně se vstupem. Z toho vyplývalo, že komín vystupoval ze střechy v její zadní ploše, maximálně právě v hřebeni, ale nikdy ne v ploše, přivrácené ke straně vstupní.

10. Druhý trakt, který znamenal složitější půdorysné uspořádání, je na našich vesnických domech doložen archeologickými výzkumy už ve středověku. Jeho připojování mělo stále stejná pravidla – k trojdílnému řešení základního traktu se přikládaly užší díly (v čele domu světnice, vedle světnice apod.) vždy při zadní podélné stěně, takže členění na straně se vstupem zůstávalo stále stejné. Druhý trakt se projevoval charakteristickým nesymetrickým uspořádáním čelní strany domu, opět zejména ve starší dřevěné výstavbě. I v mladších domech zděných trvalo dosti dlouho, než se dospělo ke zcela symetrickému řešení štítového průčelí.

Všechna tato pravidla se v naší tradiční vesnické výstavbě uplatňovala do té míry závazně, že vytvořila jakýsi provázaný systém, který se navenek projevoval opakovanými jednoduchými znaky. Z vesnického domu stačilo vidět jen málo, aby byla i na dálku podvědomě čitelná jeho vnitřní struktura – kterou stranou se obrací na veřejnost, kudy se do něj vstupuje, zda se do světnice zabočuje ze síně vpravo či vlevo a kde si ve světnici můžeme sednout ke stolu. Staletým užíváním s tisícinásobným opakováním je do nás tato signální soustava vlastně „vrostlá“ a máme ji uloženu v podvědomých zkušenostech, které nám spoluurčují pro život tak důležité pocity jako útulnost, bezpečí, vztah k domovu a rodné zemi.

Může se nám zdát, že jsou to pravidla natolik svázaná s dávno přežitými zvyklostmi, že se jejich použití v nové výstavbě může jevit zbytečné. Není to ale tak docela pravda, protože je zřejmé, že jejich nerespektování je zpravidla na újmu kvality života

v domě i dnes. Můžeme je tedy považovat současně i za jakási pravidla slušného chování pro novou vesnickou výstavbu, přičemž jejich aplikace může být nikoli otrocká, ale tvůrčí, závislá na podmínkách místního kontextu tradiční zástavby a schopnostech projektanta.

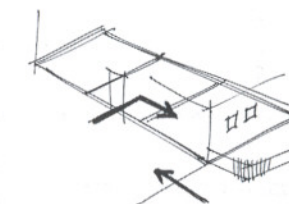
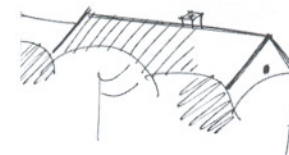
Poněvadž jsme si vědomi společenských, tradičních a přírodních hodnot našich vesnic, chceme jim vrátit účinnost jejich užitku a vzhledu. Proto je třeba obnovit a zachovat prostorový a architektonický řád jejich tradičního prostředí. Cesta k tomu je vedena dvěma cíli:

- obnovou působivého vzhledu společných prostorů;
- obnovou a zachováním tradičního stavebního fondu, především obytných domů hlavních vesnických prostorů.

Přehled základních charakteristických rysů architektury vesnice a jejího domu v rámcových a v podstatě etnických krajových oblastech, který je přiložen v příloze 1, umožňuje, aby si zde každý našel nejen charakteristické rysy výstavby vesnice své oblasti, ale i odlišnosti oblastí jiných, např. sousedních. Při tom je si nutno uvědomit, že jejich hranice tvoří široké přechodové území, kde se vzájemné vlivy navzájem přesahují.

Zachycené charakteristické rysy architektury nejsou ovšem míněny jako předlohy, ale upozorňují a vysvětlují:

- čeho je třeba si vážit a co je třeba respektovat a zachovat, a to nejenom ve stavebním detailu (např. vjezdová vrata), ale také v celkovém prostorovém útvaru návsi či ulice;
- kterým částem domu (např. vjezdu) je třeba věnovat pozornost při přestavbě či novostavbě, a to opět jak z hlediska jednotlivého domu, tak celkového prostoru obce, aby byl charakteristický obraz vesnice nejen respektován, ale i dále podpořen.

Čitelná struktura domu.

1. TRADIČNÍ OBRAZ VESNICE

Tradiční obraz vesnice po staletí vytvářely vysoké stromy zahrad a humen, mezi nimiž prosvítala jednoduchá hladina střech a štítů s dominantou kostela, někdy zámku.

Nová výstavba bytových domů, obestavování výpadevých komunikací a trafostanice na sloupech v blízkosti kostela jsou nejtýpčtějšími znaky poválečného vývoje vesnice.

2. SOUČASNÁ VESNICE A TENDENCE JEJÍHO VÝVOJE

2.1 Současný stav vesnice z hlediska vývoje po roce 1945

V relativně krátkém časovém úseku došlo k množství radikálních změn, které v historii, obrazu a stavebním utváření vesnice nemají obdoby. Jsou to především:

- kolektivizace a integrace zemědělské výroby; rozvrátila ustálené společenské vztahy, ekologickou rovnováhu i estetickou kvalitu krajiny a narušila obraz většiny vesnic novými areály středisek zemědělské velkovýroby i zchátralostí objektů, které využívala ve vesnici;
- nadprůměrný odliv obyvatelstva z méně úrodných a hospodářsky slabších území byl příčinou, že také ve vnitrozemí vznikají oblasti, které hospodářsky, sociálně a kulturně upadají, což se výrazně projevuje mimo jiné v chátrání jejich zástavby;
- odsun Němců z pohraničí a následné osídlování českým obyvatelstvem; některé dlouhodobě vylištěné vesnice byly srovnány se zemí, většina ostatních dodnes nese důsledky těchto změn;
- nerovnoměrný rozvoj vesnického osídlení v důsledku zavedení střediskové soustavy a s ním spojená nevyváženost vybavení obcí; prohlubující se stagnace některých malých vesnic s vyhlášenou stavební uzávěrou byla také příčinou upadajícího zájmu obyvatel o celkové prostředí vesnic i krajiny;
- nedostatečná pozornost věnovaná stavebnímu vývoji vesnice, jejímž důsledkem bylo mimo jiné šablonovité napodobování městských vzorů, zejména v přestavbě a nové bytové výstavbě;
- neuvážené používání nových stavebních prvků a materiálů, projevujících se ve vzhledu domu, množství špatných typových projektů pro nové rodinné domy, použití bytových domů atp;

- denní pracovní dojíždka venkovského obyvatelstva do měst přivodila postupnou změnu životního způsobu obyvatel vesnice; značná podpora zemědělství státem umožnila rovněž poměrně zvýšení životní úrovně, která např. v mnohých ukazatelích vybavení domácností předstihla průměrnou úroveň obyvatelstva města.

Většina uvedených zásahů a změn ovšem negativně ovlivnila zvláště kulturní a ekologické stránky života na vesnici. Naším úkolem je zrekapitulovat, jak se projevily v prostoru a v architektuře vesnice (viz stať 2.2.2 až 2.2.9). Na tomto místě si ještě povšimněme okolnosti, že v poválečné době došlo k diferencovanému rozvoji vesnic danému jejich polohou v hospodářsky více nebo méně rozvinutých územích, funkcí v osídlení, případně blízkostí většího města.

Obecně a velmi zjednodušeně lze konstatovat, že blízkost středisek pracovních příležitostí a zvyšování dojíždky za prací ve městech přiblížily obraz vesnice a způsob jejího života městu. Opakem toho jsou vesnice v odlehlých, dopravně izolovaných a většinou neúrodných polohách, které si často podržely tradiční charakter zástavby i způsob života. Toto základní členění je z našeho hlediska důležité v tom smyslu, že musíme diferencovaně přistupovat k otázkám jejich dalšího rozvoje.

Podobně jako vesnice se změnila po roce 1945 i krajina v jejím okolí. Důsledky převážně negativních zásahů do její estetiky a ekologické kvality shrnuje stať 2.2.10.

Kolektivizace zemědělské velkovýroby zapříčinila, že hospodářské objekty bývalých statků ztratily svou funkci a postupně zchátraly. Záhumenní cesty lemované rozpádanými se stodolami jsou typické zejména pro vesnici našeho pohraničí.

2.2 Charakteristika současného stavu vesnice

2.2.1 Obecné rysy

I přes radikální změny popsané v předchozím textu zachovává současná vesnická zástavba původní specifické prvky. Jsou to:

- menší objemové měřítko staveb i zástavby jako celku;
- převažující podíl individuální zástavby;
- vyšší podíl zahrad a jiných nezastavěných ploch;
- často ještě regionální osobitost celkového urbanistického uspořádání;
- většinou přímá návaznost na krajinu a množství přírodních prvků v zastavěném území;
- relativně příznivé hygienické podmínky (ovzduší, voda, klid).

Vedle toho má současná vesnice i mnoho charakteristických negativních znaků:

- snížená úroveň dopravní a technické obsluhy;
- často nedostatečné občanské vybavení;
- chátrání některých historických objektů a objektů lidového stavitelství;
- výstavba nových rodinných domů na volných plochách jejího obvodu při malém využívání volných pozemků uvnitř obce;
- znesnadněný kontakt s krajinou v úrodných oblastech, kde je půda integrovaná do velkých honů;
- celková degradace ekologické a estetické kvality krajiny;
- zemědělská doprava a často i zápach z velk kapacitních objektů živočišné výroby, znehodnocující obytné prostředí;
- imise z lokálních topenišť ve spojení s inverzí znehodnocující životní prostředí vesnic v údolních polohách;
- zahrádkové osady, zřizované hlavně v dosahu větších měst, s chatkami nevhodných proporcí a nejednotného vzhledu, často navazující přímo na zástavbu a znehodnocující obraz vesnice.

2.2.2 Prostorové

Většina vesnic má s vaném prostoru histo struktura vesnice b běžně měněna a ob

K původnímu histo soubory objektů vy celky odlišné formo např. náves, ucelen mů, středisko země to celků má osobitý rové uspořádání. To významné z hledisk mí, architektonické lity prostředí atd. T potřebného členění novy a rozvoje a zp

2.2.3 Objekty pro

Současná zástavba bydlení. Objekty vy následující typy:

- obytné domy up usedlostí; tyto obj také zemědělské ný standard a na a chlévy; fasády původního domu bavení bytů se vša stodoly a chlévy j pokud v rámci pr tovnému využíván obraz vesnice svo
- rodinné domy upr tů, kde je plošný s nebo nadstavbam dem na celkový vz
- novostavby rodin rodinnými domy s vyskytujícími nev

2.2.2 Prostorové členění

Většina vesnic má své společenské těžiště v dochovaném prostoru historického jádra obce. Prostorová struktura vesnice byla však stavebním vývojem průběžně měněna a obvykle rozšířena.

K původnímu historickému jádru jsou připojeny soubory objektů vytvářející svébytné prostorové celky odlišné formou, funkcí, významem, polohou, tj. např. náves, ucelená skupina nových rodinných domů, středisko zemědělské výroby atd. Každý z těchto celků má osobitý ráz, vlastní architekturu i prostorové uspořádání. Toto přirozené členění zástavby je významné z hlediska organizace zastavěného území, architektonického řešení, kulturních hodnot, kvality prostředí atd. Tyto celky by měly být základem potřebného členění intravilánu při řešení otázek obnovy a rozvoje a zpracování územního plánu.

2.2.3 Objekty pro bydlení

Současná zástavba vesnice slouží velkou většinou bydlení. Objekty využívané k bydlení lze rozlišit na následující typy:

- obytné domy upravené z původních selských usedlostí; tyto objekty, které vedle bydlení sloužily také zemědělské výrobě, mají obvykle velký plošný standard a navazují na ně původní stodoly a chlévy; fasády usedlostí byly při modernizaci původního domu často znehodnoceny, úroveň vybavení bytů se však zlepšila; obvykle nevyužívané stodoly a chlévy jsou problémem většiny vesnic; pokud v rámci privatizace nedojde k jejich opětovnému využívání, budou nadále znehodnocovat obraz vesnice svou narůstající zchátralostí;
- rodinné domy upravované z domkářských objektů, kde je plošný standard zvětšován přístavbami nebo nadstavbami, většinou s negativním dopadem na celkový vzhled domu a zástavby;
- novostavby rodinných domů, jejichž řada začíná rodinnými domy s půdními vestavbami, často se vyskytujícími nevhodnými typovými stavbami

Politické tendence vyrovnat vesnici s městem spolu s nezdavou touhou stavebníků po originálním ztvárnění vlastních domů a špatnými typovými projekty znešvařily obraz naší vesnice.

Postupem času se u nových bytových domů objevily přístavky pro chov hospodářských zvířat a uskladnění nářadí.

Poutač komunistické strany umístěný do nové ohrady v blízkosti kaple znehodnotil prostor kdysi půvabné návsi.

Občanské vybavení a jeho konfliktní umístění do historicky maximálně cenného objektu.

a končí rodinnými domy s rovnou střechou, stavěnými v řadě nebo i volně stojícími; všechny tyto typy se vyskytují nejen na vesnici, ale i ve městě; působí méně rušivě, jsou-li realizované ve skupině než jednotlivě, v prolukách původní zástavby; jejich architektura vydatně přispěla k setření specifické podoby původní vesnice;

- bytové domy se vyskytují méně často, o to vážnější jsou prostorové konflikty, které vznikají jejich kombinací s původní zástavbou; nejenže narušují obraz vesnice, ale nevyhovují ani obvyklému způsobu života vesničanů; to se projevuje rušivými přístavky garáží, kůlen a objektů pro chov drobného zvířectva v jejich blízkosti nebo, což je stejně negativní, výstavbou zahradních chatků v blízkosti vesnice.

2.2.4 Objekty vybavení a služeb

Byly vystavěny náhradou za tradiční a standardní vybavení vesnice, které, s výjimkou fary a školy, event. obecního úřadu, většinou nemělo vlastní budovy. Obvykle jsou to typové objekty s plochou střechou, které nerespektují místní specifika a jsou necitlivě lokalizovány do centrálních prostorů vesnice.

2.2.5 Objekty pro rekreaci

Sportovní a rekreační zařízení pro místní obyvatele vytváří v zastavěném území zpravidla samostatný prostorový celek, umístěný v okrajové poloze. Převládají otevřená hřiště, vybavená jednoduchým hledištěm a šatnami. Méně často jsou vesnice vybaveny tělocvičnami; existující objekty mají většinou dnes již neodpovídající rozměry cvičebního prostoru.

V širokém rozsahu jsou na venkově zastoupeny objekty pro rekreační pobyt – chaty, dětské tábory, podniková rekreační střediska, umísťované především v oblastech s atraktivními přírodními podmínkami.

Jejich výstavba byla častěji rušivější než v městské zástavbě. Všechny tyto typy se vyskytují nejen na vesnici, ale i ve městě; působí méně rušivě, jsou-li realizované ve skupině než jednotlivě, v prolukách původní zástavby; jejich architektura vydatně přispěla k setření specifické podoby původní vesnice;

2.2.6 Zemědělská vesnice

Vývoj zemědělské vesnice v několika výrazných etapách.

První z nich (1950 – 1960) je charakterizována kladáním družstev a probíhajícího předevíraním hranic, výjimečně cestovními kázkami. Hony dosahovaly až na okraje krajiny se objekty a vepřinů, a to za kladání družstev bylo založeno nových a úrodných oblastí větrolamy.

Etapa 1960 – 1970 je charakterizována původního počtu domů do velikosti 40 ha. Hony tvořeny za cenu snížení zeleně, zarovnané lesní částí mezí. Střediska zemědělského doplněna o další stavby ního charakteru. Dosud vilánu byly opuštěny a zchátraly.

Etapa 1970 – 1989 je charakterizována z provozních hledisek družstev a dalšího ekonomického zvěřování honů chranizace. Eroze se a pitná voda povrchovou nocena nadměrným přídávká střediska integ ná často objekty přid

Jejich výstavba byla často živelná a dodnes představuje rušivé zásahy do krajiny nebo i do zastavěného území vesnic. Všeobecně příznivější výsledky vykazují naproti tomu rekonstrukce objektů vesnické zástavby na tzv. rekreační chalupy; zejména jsou-li zachovány původní kulturní hodnoty objektů a forma zástavby.

2.2.6 Zemědělská velkovýroba

Vývoj zemědělské výroby po roce 1950 probíhal v několika výrazných etapách:

První z nich (1950 – 1960) byla ve znamení zakládání družstev a prvního slučování pozemků, probíhajícího především likvidací majetkových hranic, výjimečně cestou likvidace terénních překážek. Hony dosahovaly maximálně 20 ha. V obrazu krajiny se objevily první stavby kravínů a vepřinů, a to za každou větší vesnicí, protože družstev bylo založeno více než 10 000. V rovinnatých a úrodných oblastech byly místy založeny větrolamy.

Etapa 1960 – 1970 znamenala především redukci původního počtu družstev a zvětšení honů až do velikosti 40 ha. Hony této rozlohy už byly vytvořeny za cenu snížení ekologické stability krajiny, tj. byla odstraněna převážná část rozptýlené zeleně, zarovnány lesní okraje a odstraněna velká část mezí. Střediska zemědělské velkovýroby byla doplněna o další stavby výrobního i administrativního charakteru. Dosud používané objekty v intravilánu byly opuštěny a následkem špatné údržby zchátraly.

Etapa 1970 – 1989 byla ve znamení dalšího, z provozních hledisek už neúnosného, slučování družstev a dalšího ekologicky i esteticky nevhodného zvětšování honů v zájmu použití velké mechanizace. Eroze se zvýšila nad únosnou míru a pitná voda povrchová i podzemní byla znehodnocena nadměrným používáním hnojiv. Hospodářská střediska integrovaných družstev, doplněná často objekty přidružené výroby, postavená

Nový objekt sdruženého občanského vybavení a služeb „zapadá“ podle představ projektanta do prostředí vesnice.

Pumpa pro vozový park JZD umístěná u kostela je ukázkou naprostého nedostatku citu pro daný prostor.

Velké průmyslové podniky stavěly pro děti svých zaměstnanců pionýrské tábory. Jejich necitlivá architektura znehodnotila nejromantičtější části naší krajiny.

Novodobé zemědělské dominantě české krajiny chybí především vysoká zeleň.

v této etapě představují v krajině výrazné dominanty téměř průmyslového charakteru. Jejich základním nedostatkem je, že postrádají zeleň, která by je propojila s krajinou i vesnicí, a že je doprovází často nepořádek uvnitř i vně areálů.

Etapu od roku 1990 ukončila další nadměrnou integraci honů. Některá družstva se rozpadla do menších celků, pro jiná se zpracovávají nové pozemkové úpravy, které mají na zřeteli zájmy a nároky privatizujících se rolníků. Mnohé problémy, vznikající z transformace družstev, čekají na dořešení v legislativní úrovni.

2.2.7 Doprava

V poválečném období zaznamenala především silniční doprava na vesnici nebývalý rozvoj. Postupně zaváděná autobusová doprava umožnila i nejdlehlším vesnicím dostupnost nejbližší zastávky do 2 km. Zhruba od poloviny 60. let rychle narůstal počet motorových vozidel v osobním vlastnictví, čímž byly vyvolány nutné úpravy tras komunikací a uličních profilů pro provoz a parkování vozidel. S postupem kolektivizace zemědělství se zvyšovala četnost a velikost mobilní zemědělské techniky.

Vlivem výše uvedených důvodů a narůstajících potřeb tranzitní dopravy, osobní a zemědělské dopravy došlo ke kvalitativním

změnám konstrukcí a povrchů státních silnic i místních komunikací. Zároveň se však snížila bezpečnost provozu, zhoršily se podmínky životního prostředí.

S růstem silniční automobilové dopravy došlo téměř k úplné likvidaci potahů s hospodářskými zvířaty; poklesla rovněž intenzita cyklistické dopravy.

Zvýšení dopravy v zastavěném území vesnice se projevilo:

- intenzivní dopravou na průtazích hlavních komunikací;
- znečišťováním vozovek zemědělským provozem;
- potřebou odstavných ploch a stavenišť pro garáže.

U hromadné dopravy nedosahují potřebné estetické úrovně čekárny a jejich vybavení.

2.2.8 Technické vybavení

U venkovských sídel je úroveň technického vybavení převážně nižší než ve městech. Odlišení vesnic podle kvality technického vybavení souvisí s polohou vesnic ve státě:

- v sídelních aglomeracích a městských regionech;
- v odlehlých polohách;
- ve vazbě k nadřazeným systémům technického vybavení;
- v příhraničí.

Absence zahrad u bytových domů na venkově i ve městě vedla postupně k výstavbě zahrádkových kolonií. Tyto kolonie znehodnotily relativně přírodní krajinu, která se nehodila pro zemědělské velkovýrobní využití.

Zásobování vodou

Zásobování vodou odpovídá v současné nabídce výše uvedenému polohovému začlenění, cca 50 % vesnic využívá veřejné vodovody, v ostatních případech se jedná o místní zdroje s individuálními vodovzdušnými systémy ze soukromých a veřejných studní. Na vesnicích jsou však i byty bez vodovodů.

Odvádění a čištění odpadních vod

Odvádění a čištění odpadních vod zdaleka nedosahuje úrovně zásobování vodou. Přesto vývoj tohoto systému by měl být v souladu se zásobováním vodou. Tam, kde je vybudován vodovod, má být i kanalizace a odpovídající čištění odpadních vod. Kanalizační systémy vznikaly mnohde také zatrubňováním příkopů (včetně vodních toků); čištění takto odváděných odpadních vod je komplikované a zároveň dochází k negativnímu ovlivnění podzemních vod.

Zásobování plynem

Zásobování plynem je výjimečné, bylo obvykle zřizováno pro velkoodběratele; na vybudované středotlaké vedení plynu se zpravidla připojila vesnice. Vzdálenost od dálkovodů plynu distribučního charakteru byla dalším kritériem. Pro provoz domácností (k vaření) se využívá i kapalný plyn propanbutan.

Zásobování elektrickou energií

Zásobování elektrickou energií je nezastupitelné a používá se ve všech případech. Mimo běžnou spotřebu je na vesnicích častěji než ve městech využíváno elektrické energie k vaření, přípravě teplé vody i vytápění akumulacími kamny. Rozvodná síť je převážně vrchním vedením se sloupovými trafostanicemi VN/NN.

Zásobování teplem

Zásobování teplem z centrálních zdrojů tepla je provedeno jen v ojedinělých příměstských venkovských sídlech, pokud existuje nabídka z tras dálkových horkovodů. Většinou se používá lokální vytápění tuhými palivy (uhlí různé kvality, dřevo).

Zneškodňování tuhých komunálních odpadů

Zneškodňování tuhých komunálních odpadů u většiny vesnic je prováděno formou skládkování, částečně pálením v lokálních topeništích, zčásti se odpad využívá jako krmivo pro domácí zvířata (organický odpad), eventuálně pro kompostování a výkup druhotných surovin (papír, textil) Sběrnými surovinami. Skládkování je většinou neřízené a skládky nepovolené, i když svoz popelnic je zabezpečován technickými službami z nejbližšího města.

Jak patrně, podoba předzahrádky se v posledních letech radikálně změnila a ne vždy k lepšímu. Bohatě kvetoucí záhony tradičních letniček nahradily vjezdy do garáží, množství kamenných zdí a zídek a módní všudypřítomné konifery.

2.2.9 Zeleň a přírodní prvky

Specifickým rysem vesnické zeleně je velké množství zahrad (50 – 60 %, místy i 75 % celkové rozlohy vesnice), mnoho přírodních prvků, které jsou součástí zastavěného území nebo na ně bezprostředně navazují (potoky, rybníky, travnaté stráně, louky, skály, les) a vcelku málo zastoupená, sadovnický ztvárněná veřejná zeleň. Obvyklé je velké množství soliterních stromů nebo skupin stromů, jejichž druhová skladba a umístění byly a místy ještě jsou pro určitou oblast typické, např. u vchodu do usedlosti, u záhumenních stodol, u hospod, kolem kováren, na návrších u kaplí nebo kostelů, far nebo škol, na konci vesnice u křižů atp. Potoky protékající vesnicemi, stejně jako návesní rybníky, měly přirozené břehy a byly obklopeny stromy. Vazba vesnice na krajinu byla plynulá. Množství cest, jejichž podobu formovalo staleté užívání, propojovalo vesnice s volnou krajinou, jejíž obytnost většinou kompenzovala nedostatek veřejně přístupné zeleně v zastavěném území.

Tento obraz typicky vesnické zeleně se v poválečných letech v mnoha případech změnil k horšímu:

- mnoho starých soliterních stromů dožilo nebo bylo z nějakých důvodů (např. při rozšiřování vozovky, přestavbě domů nebo zastínění) vykáčeno a nikdo za ně nevysázel na vhodná místa náhradu;
- mnohé zámecké parky byly devastovány a někdy i zbaveny oplocení;
- v zahradách postupně dožily staré vysokokmenné odrůdy ovocných stromů a jsou nahrazovány nízkými formami ovocných stromů. To se negativně projevuje nejen v obrazu vesnice, ale i ve větší chemizaci dosud zdravého prostředí;
- na návších vesnic, jejichž hospodářský a společenský význam se zvýšil, se objevily parčíky, jejichž uspořádání i skladba dřevin jsou odvozeny z městské zeleně;
- také okrasné předzahrádky se změnily; typická kombinace okrasných a léčivých rostlin byla nahrazena módními úpravami s množstvím konifer, skalek a jiných prvků městských zahrad;

- vesnické rybníčky se přeměnily v betonové požární nádrže;
- potoky byly zregulovány do hlubokých, kamenem obložených struh v zájmu ochrany vesnice před povodněmi, které jsou v souvislosti s nevhodným hospodařením v povodí stále častější;
- po integraci zemědělských pozemků bylo přerušeno obvyklé spojení vesnice s krajinou, a to zejména tam, kde terén umožňoval vytvoření velkých honů;
- typická druhová skladba dřevin byla potlačena častým používáním nevhodných druhů, např. kultur kanadských topolů.

Tato degradace vesnické zeleně nedospěla všude stejně daleko; ještě dnes najdeme vesnice, které si uchovaly původní charakter své zeleně. Její další existence nebo obnova všude tam, kde byla v posledních letech zlikvidována, nebude ani tak otázkou nákladů jako převýchovy občanů a takových legislativních opatření, které by zajišťovaly trvalou existenci vzrostlé zeleně a postihy za její likvidaci.

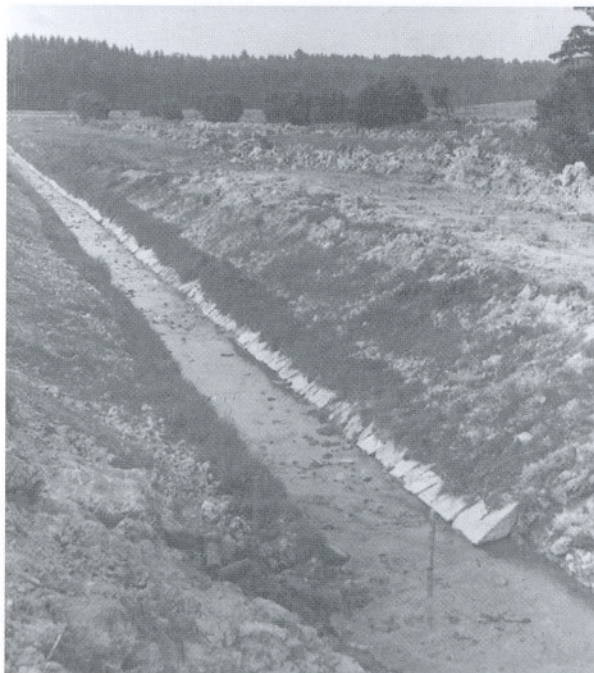
2.2.10 Krajina

O změny v charakteru krajiny, která vesnici obklopuje, se postarala především zemědělská velkovýroba, a to dvěma způsoby:

- výstavbou zemědělských výrobních areálů za vesnicí, které jsou vesměs bez zeleně, bez krajinářsky vhodného napojení na zástavbu;
- snížením obytnosti původní krajiny, které je dáno především:
 - likvidací mnoha polních cest vedoucích k lesu, rybníku nebo sousední vsi;
 - likvidací většiny luk v katastru obce;
 - technickou úpravou malých vodních toků a nedostatkem stromů a keřů na jejich březích;
 - integrací pozemků do nadměrně velkých honů, při níž došlo k likvidaci stromů a keřů, kamenitých mezí, k odvodnění většiny zamokřených míst, drobných rybníků a dalším zásahům, které podstatně snížily ekologickou i estetickou kvalitu krajiny;

Zemědělská velkovýroba – zejména v úrodných částech státu – vytvořila neprůchodnou krajinu velkých honů bez rozptýlené zeleně, již protékají napřimené a technicky upravené toky.

Dík špatnému zemědělskému obhospodařování (nedostatečná protierozní ochrana, absence rozptýlené zeleně, zdusání půdy apod.) mají přívalové deště stále častěji katastrofální následky.

Divoké skládky odpadků vyvezených vlečkou i přívěsem za osobním autem jsou dokladem obrovské nekázně našich občanů a jejich neúcty k prostředí, které se nachází za plotem jejich domu.

- . splachy z nadměrně hnojených a chemicky ošetřovaných pozemků, které degradovaly vegetaci na březích vodních toků, snížily kvalitu vody a způsobily, že jsou břehy neprůchodné;
- . delimitací mezi zemědělským půdním fondem a lesem; vznikly dlouhé a zarovnané lesní okraje, jednotvárné ekologicky i esteticky;
- . odstraněním rozptýlené zeleně, likvidací cest a mezí, dále pak zhutněním půdy těžkou mechanizací se znásobila eroze, která se dnes objevuje i na mírnějších svazích;
- . často nepořádným obděláváním pozemků nebo situováním polních hnojišť na nevhodných místech;
- . znehodnocením drobných ekologicky cenných ploch zahrnutých do kategorie neplodných půd např. vyléváním kejdy nebo ukládáním odpadků apod.

Důsledky těchto a jiných podobných zásahů se negativně projevují nejen v tom, že se podstatně snížila obytná a ekologická kvalita krajiny, ale také a především v tom, že došlo ke znehodnocení a snížení množství jejích vodních zásob. Náprava, pokud je vůbec možná, bude dlouhodobá a nákladná.

2.3 Cíle, předpoklady a tendence obnovy a rozvoje vesnice

V současnosti se u nás začínají projevovat tendence obnovy vesnice, jak ji chápou v sousedním Rakousku a Německu. Uvádíme zde základní informace o jejích cílech, protože se nám jeví propracovaným, ověřeným a zatím nejoperativnějším způsobem, jak docílit potřebné nápravy dosavadního, většinou negativního stavu a jak přitom aplikovat zásady, které jsou uvedeny v této publikaci.

Obnova a další rozvoj vesnice zahrnuje:

- obnovu stavebních fondů;
- obnovu a zlepšení občanských a technických zařízení;
- zlepšení dopravy a dopravního spojení;
- ochranu a tvorbu životního prostředí;

- rozvoj a posilování ekonomické základny;
- zajištění společenského a kulturního rozvoje;
- rozvoj a ochranu krajiny a přírodních složek.

To ovšem neznamená, že všechny navržené úpravy se budou provádět naráz; naopak při nedostatku prostředků (jak obecních, tak ve formě dotací) bude nutné postupovat etapově a ujasnit si priority navržených zlepšení.

Na základě analýzy současného stavu ve spolupráci zastupitelstva obce, odborníků a občanů se stanoví cíl obnovy.

Jako cíle, v podstatě obecného charakteru, uvádíme:

- zvýšení atraktivity vesnice z hlediska vybavení, pracovních míst, bydlení a celkového prostředí;
- funkční a stavební přizpůsobování vesnice novým rozvojovým tendencím (rozvoj, ev. omezování zemědělství, podpora drobnější výroby, často v souvislosti s využíváním místních surovin, rozšiřování obytné funkce v blízkosti větších center práce, zřizování zařízení a služeb pro turistický ruch atd.);
- zastavení nebo alespoň omezení migrace obyvatelstva;
- funkční využití prázdných, popřípadě opuštěných objektů;
- zamezení chátrání návsi jako ústředních prostorů vesnic;
- dobudování veřejných a soukromých zařízení občanského vybavení, zejména zkvalitnění celkové zásobovací situace a služeb;
- udržení a zajištění pracovních míst, nabídka vhodných stanovišť pro podniky a dílny apod.;
- zlepšování celkového životního prostředí v interiéru vesnice i v blízké krajině.

V přípravě obnovy a dalšího rozvoje vesnice hraje roli:

- zájem občanů o osud obce a jejich schopnost aktivizovat své síly;
- stanovení vedoucí ideje obnovy, s níž se všichni občané i přizvaní odborníci ztotožní; např. v čem vesnice vyniká a co tedy může nabídnout hostům (tradiční architektura, význam v historii, dochované zvyky, řemesla, tradiční výrobky, atraktivní krajina) nebo v čem je nutno zlepšit prostředí vesnice apod.; to mj. souvisí se znalostí historie vesnice a také s ujasněním, které z chybných kroků v minulosti je třeba korigovat;
- znalost finančních možností obce.

V následujícím přehledu uvádíme možné rozvojové náměty.

Bydlení a vybavení:

- dát přednost využití volných pozemků pro výstavbu bytů v zastavěném území, případně rekonstrukcí bývalých sel-

ských usedlostí, před okrajovým rozšiřováním vesnice na volné plochy;

- chránit charakteristický vzhled obce a novou výstavbu ohleduplně začleňovat do okolního staršího zastavění;
- počítat s odlišným řešením obytných objektů v jednotlivých regionech, podřídít výraz staveb místnímu charakteru, využít typických místních materiálů, zvláště u novostaveb, a oživit tradici minulosti soudobými výrazovými prostředky;
- vybudovat povědomí o tom, že jakýmkoliv zásahem na soukromém pozemku lze pozitivně i negativně ovlivnit prostředí vesnice.

Občanské vybavení a drobná řemesla (výroba):

- obnovit řemesla a drobné provozy pro dřívější vesnici charakteristické, které se mohou uplatnit i v současné době;
- vrátit do vesnice, a to úměrně k její velikosti a významu, zařízení základních a mateřských škol, pošty, lékařské služby apod.

Dopravní a technické vybavení:

- zlepšení dopravních poměrů na místních komunikacích (vyloučení průtahů dálkové dopravy obcemi, křížení státních silnic s místními, úpravy spádů a zakřivení cest, zřizování odstavišť, přechodů pro pěší aj.);
- úpravy a dostavby sítě veřejného osvětlení, kabelizace elektrického vedení, dostavba energetických objektů a zabezpečení telekomunikační a informační techniky;
- zásobování pitnou vodou, odstraňování a čištění odpadních vod, sběr, odvoz a likvidace tuhých odpadů, rozvod plynu atd.

Pracovní příležitosti a prosperita zemědělských podniků může být zvýšena:

- účinnější orientací na poptávku trhu, rozvíjecím se marketingem, respektováním požadavků spotřebitelů atd.;
- větším podílem na zpracování produktů a jejich prodeji;
- reagováním na úzké profily trhu např. výrobou zdravotně vysoce hodnotných potravin, hlavně v územích se zvláštním zemědělským režimem (v ochranných pásmech léčivých zdrojů, ochranných vodohospodářských pásmech aj.);
- specializovanou výrobou, např. pro farmacii a kosmetiku.

Práce zemědělců může být rozšířena o další zaměstnání:

- v aktivitách pro volný čas a rekreaci (pronájem ploch pro sportovní a kempingové účely, výstavba a pronájem letních bytů), činnosti spojené s tzv. agroturistikou, možnostmi „dovolené

na selské usedlosti“, výuka jízdy na koni, provoz vleků a výuka lyžování apod.;

- v přírodním prostředí obce mohou působit jako pečovatelé o krajinu, odborné zacházení s odpadem (např. výrobci kompostu);
- drobnou výrobu energie (malé vodní elektrárny, zužitkování pilin a dřevního odpadu, bioplyn aj.);
- využívání bývalých zemědělských objektů pro drobný průmysl, provozovny a opravny.

Kultura:

- obnovení činnosti bývalých spolků a založení nových;
- v jejich rámci ovlivňování kulturního života na vesnici (knihovny, divadelní a hudební představení), provádění osvěty ve smyslu zkulturnění a čistoty prostředí a zvýšení zájmu občanů o vesnici, ve které žijí, a posílení vědomí o jejich historických kulturních a přírodních hodnotách a nutnosti jejich ochrany.

Přírodní prostředí vesnice:

- úpravy a zřizování parků, travnatých ploch, dětských hřišť, odpočinkových a rekreačních ploch, alejí, výsadba stromů a doplnění zeleně po okrajích vesnice;
- péče o historickou zeleň;
- obnova přírodních a umělých vodních ploch a potoků včetně úprav jejich přirozených břehů.

Krajina:

- výsadby stromů u cest a na březích vodních toků;
- obnova důležitých spojovacích cest se sousední vesnicí nebo s lesem, rybníkem, kulturní památkou;
- ochrana přírodně cenných lokalit i tehdy, nejsou-li chráněny zákonem;
- obnova luk podél vodních toků, obnova studánek apod.

3. URBANISTICKÉ A ARCHITEKTONICKÉ ZÁSADY STAVEBNÍHO ROZVOJE VESNICE

3.1 Základní hlediska obnovy a rozvoje zastavěného území

Prvořadým cílem rozvoje vesnice je v současné době zachování, obnovení a rozvíjení kulturních, sociálních, ekologických a ekonomických hodnot. Obecné cíle obnovy a rozvoje vesnice a okolní krajiny jsou uvedeny ve statí 2.3. V úvodu této kapitoly shrnujeme pouze výchozí zásady pro celkové prostorové řešení a také pro řešení jednotlivých objektů a prvků, pokud by svým pojetím mohly ovlivnit obraz celku. Se zřetelem k současnému stavu vesnice jde o tato obecně platná aktuální hlediska:

- zachování místního rázu vesnice, obnova objektů, architektonických článků, používání materiálů vytvářejících místní specifika, zeleně, vodních prvků a pod.;
- zachování prostorového členění a dosavadního měřítka vesnické zástavby, což v praxi znamená nepřekročení její dvou-podlažní hladiny, užívání sedlových resp. valbových střech a dalších charakteristických znaků tradičního zastavění;
- zachování a obnova hodnotné historické zástavby, zvláště ucelených skupin domů, se zřetelem k půdorysné stopě a architektonickému řešení objektů;
- obnovení objektů a provozních místností dřívější vybavenosti, pokud je jejich provoz aktuální;
- úpravy a opravy dominantních objektů, zdůraznění jejich dominantní polohy v celkovém obrazu vesnice a rovněž v jejím vnitřním prostoru;
- péče o vysokou zeleň, dotvářející siluetu vesnice a její interiér, včetně vysazování nových stromů se zřetelem na spojení zeleně se zástavbou, provázání krajinné zeleně se zelení vesnice

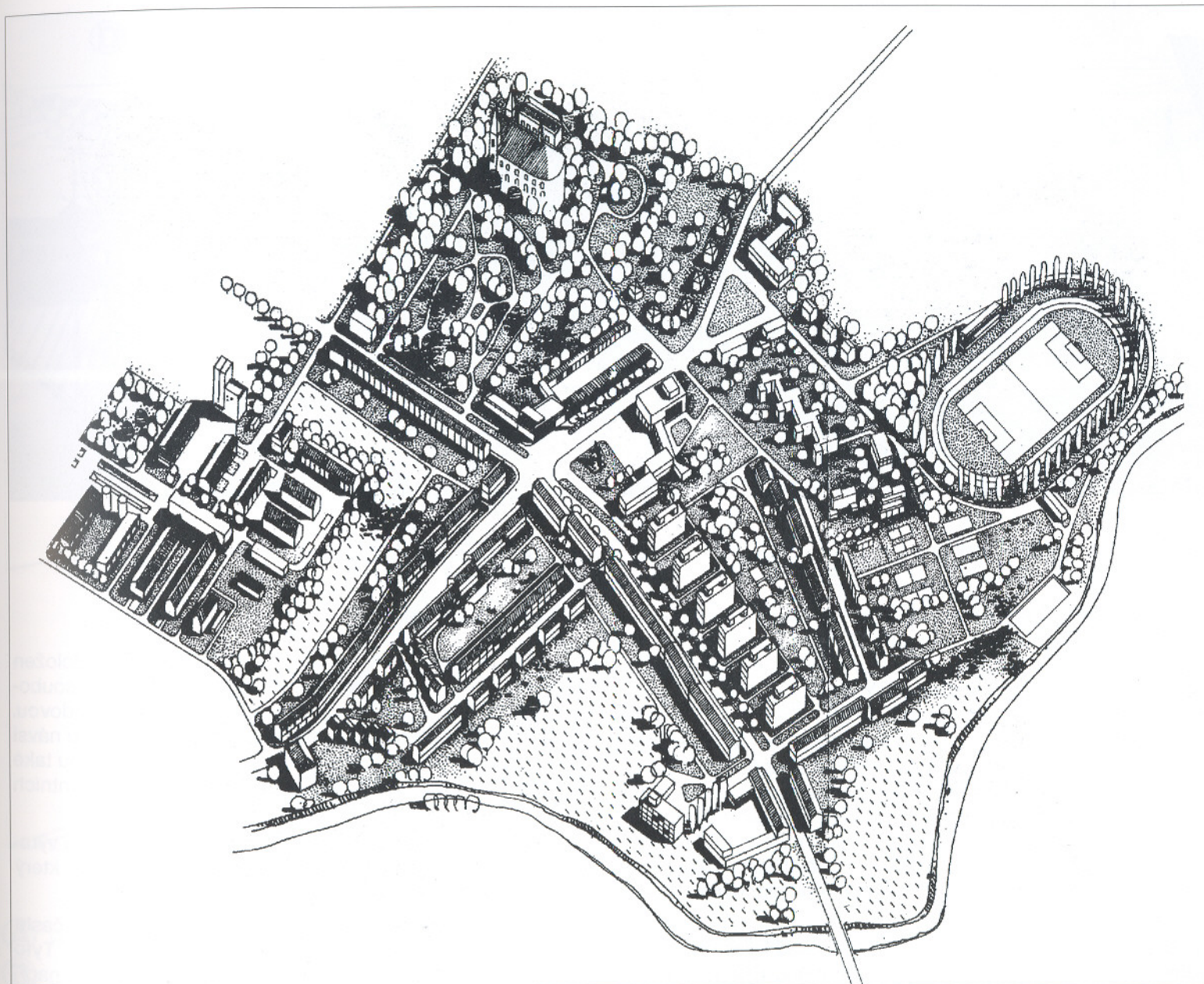
a přirozenému zapojení vesnice do krajiny;

- při úpravách vodních toků a vodních ploch sledovat mimo nutná technická hlediska rovnocenně také hlediska estetická s úměrným zachováním přírodních podmínek, se zvýrazněním vodního prvku v interiéru vesnice;
- všechny nové investice posuzovat z hlediska hygieny prostředí, zejména obtěžování hlukem, zápachem, exhalacemi, hmotným odpadem;
- z hlediska hygieny prostředí je nejvýraznějším požadavkem zajištění likvidace odpadů (čistírny odpadových vod, likvidace živelných skládek);
- při řízení stavebního rozvoje obce je velmi důležitou otázkou zajištění odborného posuzování všech návrhů závažných úprav (např. rekonstrukcí a přestaveb) a nových staveb v obci a v jejím katastrálním území, zejména z hlediska zachování působivé siluety vesnice a jejích historických dominant.

Uvedené zásady jsou obecné, proto mohou u jednotlivých vesnic představovat různé pořadí důležitosti a mohou být samozřejmě doplněny o další specifická hlediska, významná v daném místě (např. umísťování garáží, bytových domů, dopravních staveb, zařízení technické infrastruktury). Doporučujeme proto, aby základní směrnice stavebního rozvoje byly vymezeny s přihlédnutím k místním podmínkám a specifikům v každé obci samostatně ve formě „Směrnice pro stavby a stavební úpravy, prováděné na území obce“.

Obraz vesnice v poválečných letech.

Vize budoucí vesnice, jak je zpracovávali urbanisté v šedesátých letech; dokládá nevhodné tendence „vyrovnat vesnici s městem“ (viz řada pětipodlažních domů s plochou střechou místo původních statků).

3.2 Prostorové celky vesnice

Každá vesnice, mimo těch nejmenších, je tvořena několika vzájemně odlišnými prostorovými celky. Každý celek je jinak založen, má jiné terénní podmínky, pochází z jiného období atd., má tedy jiné předpoklady pro další stavební rozvoj. Při všech stavebních úpravách je třeba tyto odlišnosti respektovat. To znamená, že např. v původní – historické – části obce bude rekonstrukce i oprava objektu podřízena tradiční skladbě hmot a tradičnímu členění průčelí. Naproti tomu v prostorovém celku s novodobou zástavbou, kde převládají vlivem dřívějšího špatného rozhodování rodinné domy s rovnou střechou, je nutné u novostaveb v prolukách obdobně použít ploché střechy, i když jde o výlučné případy oprávněného uplatnění plochých střech na vesnici.

Vymezení prostorových celků a stanovení zásad jejich rozvoje je jedním z předmětů zpracování územního plánu. Charakteristickými celky vesnické zástavby jsou návěs a ulice, v současných podmínkách také středisko zemědělské výroby. Jim jsou dále věnovány samostatné statě 3.4, 3.5, 4.1.

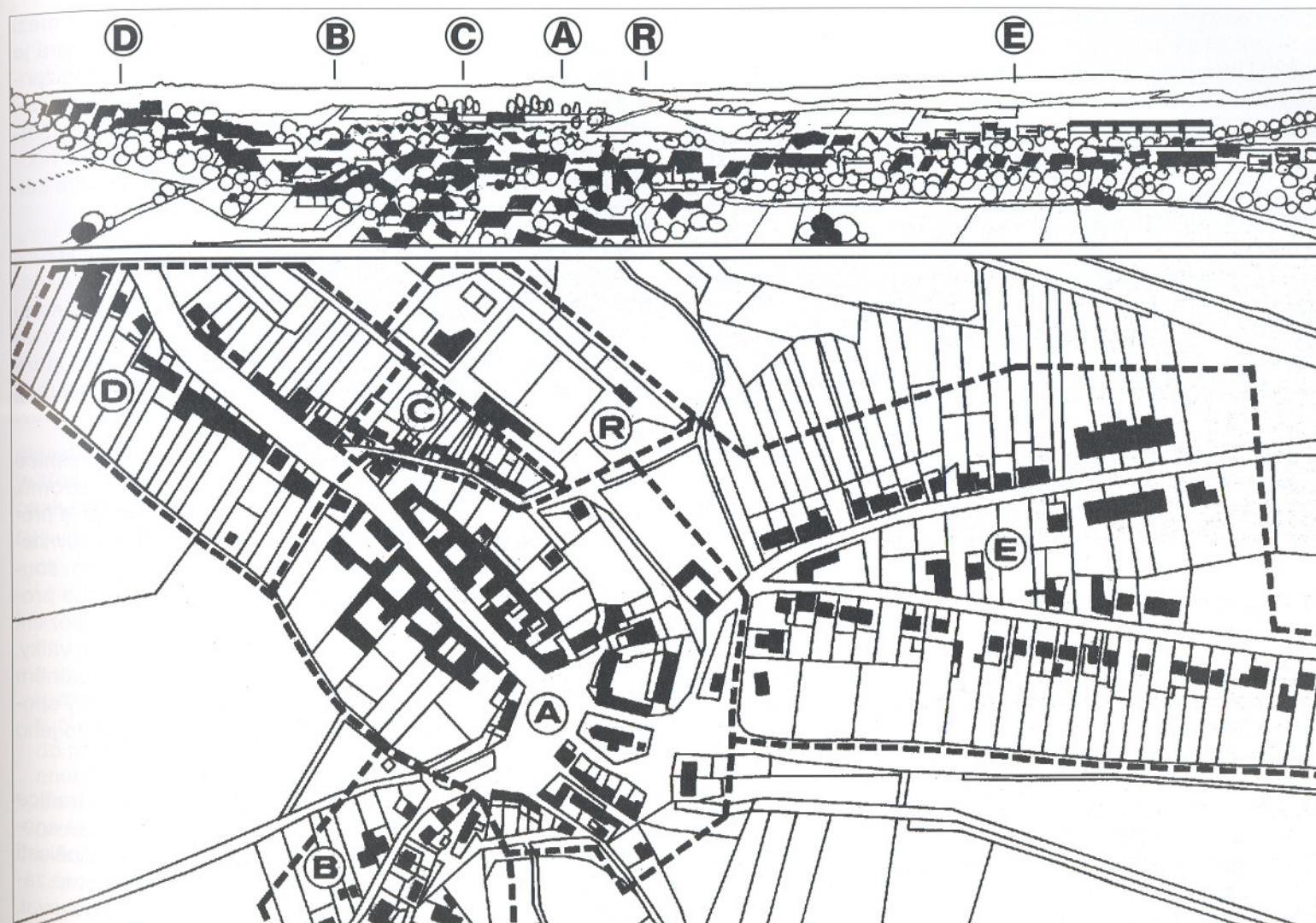
3.3 Historické objekty a soubory

3.3.1 Historické objekty

Historický, mnohdy velmi starý původ našich vesnic je doložen jejich půdorysem a dochovanými historickými objekty a soubory. V zásadě jde o tvorbu dvojího druhu: slohovou a lidovou. V obou případech jsou tyto objekty situovány v prostoru návsi nebo v její blízkosti, rozsáhlé nebo výjimečné soubory jsou také na okrajích vesnice (zámecké parky), často na dominantních místech (hrady).

Právě historické objekty jsou hlavním nositelem osobitého výrazu vesnice, který je pro její obyvatele znakem, symbolem, který vyjadřuje jejich domov.

Středověké kostely, původně vázané se hřbitovem, bývají často situovány v pozadí návsi a jsou s ní pohledově spojeny. Tyto kompoziční vazby je třeba respektovat, případně obnovit, např. úpravou přerostlé zeleně, a je třeba je zpřístupnit úpravou vyhrazené pěší cesty, která může být podle místních podmínek i sjízdná. Novověké, zejména barokní kostely a kaple, resp. jejich

- A** historické jádro obce s tradiční zástavbou
- B** smíšená zástavba rodinných domů (domkářská ulička)
- C** vinné sklepy

- D** řadová zástavba jednopodlažních rodinných domů
- E** novodobá zástavba dvoupodlažních rodinných domů
- R** sportovní a rekreační zařízení

Příklad členění obce na prostorové celky

úpravy se již záměrně stávají dominantními stavbami návsi, často osově situovanými do jejich prostoru. Kostel dodnes zůstal tradiční dominantou vesnice a tato jeho poloha v panoramatech obce nebo návsi by proto neměla být porušována.

Středověké hrady a tvrze, často již ve zříceninách, jsou situovány buď přímo v obci (Rábí), nebo v jejím sousedství (Štramberk), nebo na katastru obce v krajině (Trosky), pro niž se často stávají symbolickým znamením. Úprava přístupu k nim je důležitou podmínkou pro jejich turistické využití, které může mít pro obec i výrazný ekonomický význam (Karlštejn). Další podmínkou je stavební zajištění objektu tak, aby byla umožněna bezpečná prohlídka. Tam, kde je to možné, by objekt měl mít i možnost uzavření.

Zámek se stával součástí prostoru vesnice od renesančních dob po celý novověk. Velké dispozice mívají často předložený vstupní prostor předzámčí nebo čestného nádvoří, odděleného branou a mnohdy i mostem přes příkop (Jaroměřice n. R.), drobnější objekty bývají přístupny přímo. Mnohé zámky jsou skryty v parku a do vesnice se obracejí jen branou v ohrazení. Zámecké objekty jsou zpravidla alespoň z části využívány jako muzea či galerie. Urbanistická situace může však podstatně ovlivnit provozní způsobilost objektu, např. je-li vstup přes hospodářsky využívané předzámčí (Rosice). Řešení přístupu k zámeckému objektu by proto pokud možno mělo oddělit pěší přístup a reprezentační vjezd od hospodářského provozu.

Hospodářský dvůr velkostatku je tradičním prvkem mnoha velkých vesnic. Byl situován na vesnici v sousedství nebo v blízkosti zámku či kláštera, často ve společném ohrazení a se společnou vstupní branou. Jako plošně rozlehlý, provozně náročný a mnohdy výrazně architektizovaný soubor budov tvoří urbanisticky významnou složku prostoru vesnice. Budovy byly podle terénních možností soustředěny kolem společného rozsáhlého dvora. Všechny budovy tvořily obvykle ucelený slohový soubor, který byl takto udržován převážně i po přestavbách 19. a začátku 20. století a představoval často památkovou hodnotu. K nim příslušely i sýpky, stavěné volně v krajině, kde jejich hmota tvořila daleko viditelnou dominantu.

Zámecký park tvoří nedílnou součást památkové podstaty celého zámeckého souboru. Park je mnohdy nositelem prostorové kompozice areálu, významně ovlivňuje prostředí vesnice i její

panoramatický obraz a mnohdy má i kompoziční vazby mezi zámek a vesnicí. Park musí být vůči obci ohrazen zdí, která je nutnou podmínkou jeho existence. Možnost jeho veřejného zpřístupnění alespoň na vyhrazenou dobu je věcí dohody s majitelem. Historická zahrada bývá spolu se zámek kulturní památkou, která však má i výjimečné dendrologické a botanické hodnoty. Zámecký park má proto pro vesnici význam nejenom kulturní, ale i ekologický a rekreační.

K historickým stavbám řadíme rovněž veřejné budovy (školy, obecní domy, sokolovny) nebo obytné domy (zemědělské usedlosti nebo např. vily), pokud vznikly i v 2. polovině 19. století nebo v 1. polovině 20. století. Mnohdy zachovávají významné slohové rysy své doby, např. historismu, secese či funkcionalismu, které se mohou stát tradičním výrazem svého místa a zasluhují ochranu ve shodě s památkovým zájmem.

Církevní pomníky svatých a kříže obohacují prostor vesnice i krajiny. Neměly by být přemísťovány, zejména ne od stromů, s nimiž mnohdy tvoří výtvarnou i tradiční hodnotu. Pokud je přemístění nutné, např. z komunikačních důvodů, pak jen tehdy, není-li možno sochu instalovat ve vhodném místě v blízkém sousedství a je možné ji přemístit do jiného, ale památkového prostředí, např. ke kostelu. Tyto pomníky mnohdy určují kompoziční vazby v prostoru. Časté jsou i světské pomníky obětím války. Měly by být situovány v klidném, ale odpovídajícím čestném místě návsi, v prostředí zeleně. Také tyto pomníky by měly spoluutvářet kompozici prostoru, neměly by být odsunuty do jeho okrajů.

Objekty dochované lidové architektury jsou památkami tradice místní výstavby, doklady rukodělné a řemeslné výroby, díla anonymních lidových tvůrců, mající ve své původnosti a ojedinělosti charakteristické rysy místa i regionu. Tyto objekty je nutno zachovávat a udržovat v původním výrazu, případně je obnovovat. Při rozboru současného stavu zástavby je třeba provést jmenovitý soupis objektů, řemeslných výrobků a detailů. Nedílnou součástí objektů musí být také úprava jejich přírodního nebo zahradního prostředí.

Upravené budovy lidového stavitelství, u nichž došlo k porušení původního výrazu, avšak základní architektonické znaky zůstaly zachovány, jsou budovy, u nichž byla odstraněna původní štuková výzdoba, vyměněna okna, vrata, krytina a podobně, avšak

objem budovy a tvary střech zůstaly zachovány. U těchto budov je třeba zabezpečit, aby další destrukce nepokračovaly a naopak byla zajištěna jejich obnova.

Objekty lidové architektury jsou zejména: (blíže viz kap. 3.6)

- obytné stavby a hospodářská zařízení usedlostí; ale patří sem i samostatně stojící komory, seníky a kolny, samostatné sklepy a haltýře (na vodě), jež veskrze stály v sousedství a na pozemku usedlosti, zatímco vinohradnické sklepy a lisovny, koliby a ovčiny stály mimo usedlost i mnohdy mimo vesnici, přímo u zdroje práce: u vinogradů, na pastvinách, volně v krajině; z nich především vinohradnické stavby se soustřeďovaly do hromadného útvaru, který se někdy přidružoval k vesnici, anebo zůstával samostatným útvarem v krajině; za vesnicí se ale mnohdy shlukovaly i stodoly a někdy i sklepy;
- provozní stavby řemesel, vodní i větrné mlýny; vodní mlýny byly vázány na vodu řek, říček a potoků a byly proto situovány i opodál mimo obec, kde bylo možno snadněji zřídit potřebný vodní náhon; větrné mlýny musely využívat větrných náhorních ploch v pohorských oblastech. Stávaly proto obvykle v osamocených vysokých polohách nad obcí. S mlýny byly často spojeny pily, valchy a olejny;
- kovárna, obvykle z tvrdého materiálu, měla často krytou předsíň; podsíně byly buď zděné, otevřené velkým klenutým obloukem, anebo byly dřevěné, na sloupech s rovným nadpražím a pultovou střechou; kovárny se mnohdy stávaly dominantním objektem návsi, místem společenského setkání mužů a nezářídka byly proto spojeny s krčmou;

- hospody byly a jsou jedním ze základních zařízení vesnice, důležitě jako stále ještě hlavní místo jejího společenského života; byly původně zřizovány především v domech rychtářů, na rychtě nebo fojtství a měly proto i povahu obecního zařízení; budovy hospod se lišily od okolních usedlostí velikostí a náročnější architekturou;
- rychty nebo fojtství, předchůdci radnic, byly velké, někdy architektonicky výrazné stavby, stojící obvykle v centru obce; poněvadž jsou s nimi spojeny dějiny obce, měly by být upraveny a pokud možno opět věnovány veřejné nebo společenské činnosti.

Chráněné a památné stromy a aleje dotvářejí charakter vesnického prostoru, oživují jej a představují mnohdy staleté tradiční vazby ke stavbám, k sochám, k prostoru. Stromy by měly být zbaveny jakýchkoliv přídavek – s výjimkou svatých a pamětních obrázků a označení památkové ochrany, odborně asanovány, tj. zahojeny, a jejich okolí úměrně upraveno: lavice kolem stromu, posezení pod stromem nebo travnatá či písková plocha, u alejí peší chodník s přírodním krytem.

Stavby na vodních tocích a plochách si zasluhují zvláštní pozornost. Dotvářejí charakteristický útvar návsi a mnohdy dokumentují vznik návsiho prostoru. Kamenné i dřevěné mosty a mostky nebo lávky jsou často významným dílem lidové technické tvorby právě tak, jako rybníční hráze, často tvořící pozoruhodnou součást krajiny.

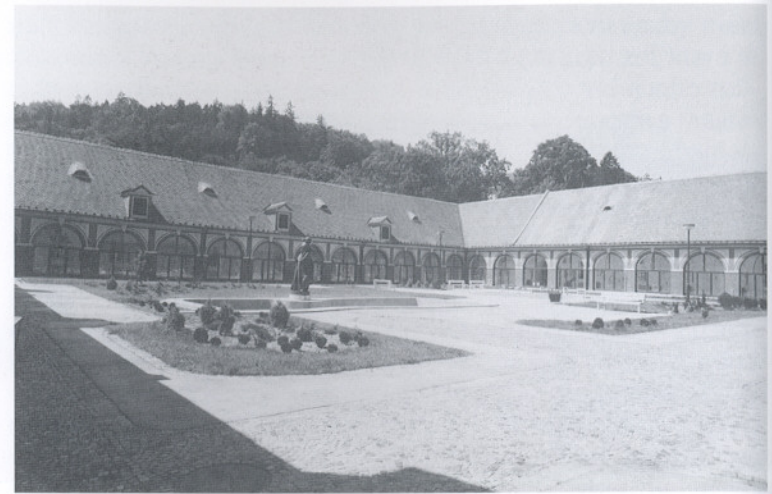

Kostel, mnohdy se souborem historických budov v sousedství, se často stal dominantou ústředního prostoru vesnice. (Modřice, okr. Brno – venkov).

3.3.2 Zásady péče o historické objekty na vesnici

Historické objekty jsou v zásadě:

- objekty památkově chráněné nebo objekty v jejich ochranném pásmu, které podléhají ochraně podle zákona a tedy i dozoru památkových orgánů; péče o tyto památky je prvořadým úkolem a jeho naplňování prokazuje kulturní úroveň společnosti;
- ostatní objekty, které tvoří zastavění historického jádra vesnice, tj. ve většině případů návsi; jsou to obvykle domy z 19. století a starší, přestavěné nebo dochované; je nutno provést jejich soupis a stručně popsat jejich význam; pokud převažují, je nutné další rekonstrukce a novostavby podřídit jejich výrazu;
- některé objekty i na nových územích zastavění, např. secesní a funkcionalistické obytné domy, vily, školy apod. z 1. poloviny 20. století;
- objekty, které mají výraznou architektonickou hodnotu nebo jsou pro obec tradičně významné, je vhodné navrhnout na památkovou ochranu;
- budovy vytvářející charakteristický ráz ovlivňují působivost daného místa; jsou to budovy většinou stavitelských firem z 1. republiky, či nedávné přestavby, u nichž sice došlo k zásadní změně původních staveb, ale jejich výraz se uplatňuje v působivosti celku a neruší charakter venkovské zástavby;

Hospodářské budovy historických panství jsou památkově chráněny a mohou být dobře využity i pro současný společenský život. (Boskovice, okr. Blansko).

zde je vhodné doporučovat případné úpravy vedoucí k sourodému výrazu zástavby; veškeré přístavby je nutné prověřovat motivačními skicami.

Obecně platí:

- o památku pečuje majitel, a to podle zásad památkové péče a pod dohledem památkových orgánů;
- historické stavby by neměly být zakryty nebo převýšeny jinou novou stavbou, zejména ty, které mají dominantní význam v prostoru;
- při jejich úpravách by měly být respektovány:
 - základní vztahy v prostoru a k sousedům: stavební čára, způsob zastavění (řadové, volné), výška římsy, předzahrádka, vzrostlá zeleň;
 - základní skladba (kompozice) průčelí, zejména by neměla být narušena kompozice výzdoby (šambrány oken a dveří, plastická nebo malovaná výzdoba) a tím vázané rozložení a tvary otvorů (výškový tvar oken, větrací otvory, vjezdová vrata);
 - prvky výzdoby, cenné výtvarným nebo řemeslným zpracováním, např. detaily stavebního kování (zámky, kliky, štítky), truhlářství (deštění dveří, vrat, štítů), tesařství (zajímavé krovy) nebo kamenické práce (ostění dveří, sloupky plotu);

Objekty lidové architektury jsou významným svědectvím lidového umění, a jsou proto chráněny jako památka včetně staveb hospodářského provozu. (Kovářna v Těšanech, okr. Brno – venkov).

- historické stavby, narušené ve svém architektonickém výrazu, by měly být rekonstruovány, tj. uvedeny do stavu, který odpovídá původnímu architektonickému záměru; znamená to zejména: rekonstruovat okenní otvory tam, kde byla výzdoba průčelí narušena horizontálními okny apod., nebo nahradit nevhodné kovové ploty a vrata odpovídajícím materiálem a tvarem; u historických souborů to znamená:
 - . obnovit slohový výraz souboru budov (úprava střech, rekonstrukce otvorů oken a dveří, obnova ohrazení, obnova výtvárných článků);
 - . napravit výškové a objemové závady souboru, zejména ty, které pohledově vadí ve vztahu k obci a k zámku (odstraněním, úpravou nebo zakrytím);
 - . zvážit odpovídající vazbu souboru (úprava komunikace, výsadba aleje, portál brány); všechny úpravy je třeba zvažovat a podnikat v souladu s požadavky památkové péče.

Podmínkou k zachování a obnovení hodnot historického stavebního i přírodního fondu na vesnici je:

- využití objektů k jasně stanovenému účelu a vyřešení vlastnictví;
- udržení společného souboru tvořícího majetkovou a památkovou jednotu a podstatu;
- ohrazení historického souboru jako nutná podmínka jeho zachování;

Památkou, která výrazně poznamenala obraz českého venkova, jsou drobné stavby, sochy a kříže náboženského charakteru, často v dominantní, orientačně významné poloze v krajině. (Neslovice, okr. Brno – venkov).

- odborná údržba nebo obnova, která by zajistila zdravé a bezpečné prostředí, obnovila prostorovou osnovu a zabezpečila památkové a přírodní hodnoty;
- přiměřené využití, odpovídající prostorovým a provozním možnostem;
- dostatečná péče o stavební fond a rostlinstvo jak z hlediska technické údržby, tak z hlediska čistoty a pořádku;
- úpravy vlastních dominantních objektů by měly z vnější stránky zachovávat původní historický výraz t.j. dochovalé členění průčelí, hmot, užití materiálů a původní barevnost; při tom se projevují jako nejpříznivější a také z historických hledisek nepoužívanější kombinace velmi světlých odstínů nebo přímo bílé barvy, na hlavních plochách s doplňujícími prvky v odstínech tmavých; takové řešení je účinné zvláště u menších staveb (kaplí, zvoníc); rozhodující je, aby dominantní objekty byly opravené, nepůsobily zchátrale a aby bylo udržováno a upraveno i jejich nejbližší okolí; uvedené zásady platí obdobně i pro dílčí prostorové nebo kulturní dominanty jako jsou historické kříže, pomníky padlých, boží muka apod.;
- vždy však musí být respektovány požadavky územního plánu a památkové péče v souladu s oběma příslušnými zákony: č. 50 ze dne 27. dubna 1976 o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) ve znění zákona č. 103/1990 Sb. a č. 262/1992 Sb. a zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči (památkový zákon) ve znění zákona č. 242/1992 Sb.

3.4 Prostor návsi

3.4.1 Charakteristika návsního prostoru

Nejvýznamnějším a nejexponovanějším prostorem vesnice je návěs. Jsou v ní zpravidla soustředěny významné objekty veřejného charakteru (např. obecní úřad, kostel, škola, hostinec, prodejny a některá řemesla) a velké usedlosti.

Utváření návsi bylo ovlivněno přírodními podmínkami, způsobem založení obce a jejím významem v okolním osídlení.

V některých vesnicích se návěs v pravém slova smyslu nevyskytuje a její funkci centrálního prostoru plní rozšířená ulice nebo křižovatka ulic. Podobně jako na návsi je zde soustředěna vybavenost a významné objekty. Bývá zde i vyšší hladina zástavby.

Návěs představuje zpravidla historickou část obce s dochovaným půdorysným i prostorovým členěním zástavby a jejím architektonickým tvaroslovím. I když nejde o objekty nebo prostory, které jsou pod památkovou ochranou, jsou součástí kulturního dědictví a veškeré zásahy do nich musejí být citlivě prováděny.

Na návsi se odedávna odehrával každodenní i sváteční život obce.

Z toho důvodu věnovali občané úpravě obce náležitou pozornost. Návěs byla vždy vizitkou hospodářské, společenské a kulturní úrovně obce.

V častém rozporu se společenským využíváním návsi může být průjezdná doprava, kterou se zatím v některých případech nepodařilo vést vhodnějším způsobem.

3.4.2. Prostorové členění návsi

Základní znaky prostoru návsi:

- uspořádání a architektura objektů odpovídá danému etnickému regionu;
- zástavba je převážně jednopodlažní;
- domy mají sedlové střechy, kryté převážně pálenou krytinou;
- dominantní objekty (kostely, kaple, kříže, pomníky, eventuelně malé zámky) jsou situovány na významném místě návsi a doprovází je vysoká zeleň;
- dominantním objektem může být i soliterní strom nebo skupina stromů, situovaná kdekoli v prostoru návsi;
- reliéf terénu je obvykle rovinný nebo s mírným spádem, někdy je návěs členěna do dvou výškových úrovní;
- prostor návsi často dotváří rybník nebo potok; obzvláště přírodné jsou tehdy, mají-li přirozené břehy.

Příklad nevhodného dodatečného zastavění návsi.

3.4.3 Zeleň a vodní prvek

Návesní zeleň tvoří zpravidla jedinou plochu veřejné zeleně vesnice. Přesto je její plocha spíše omezená na trávníky s vysokými stromy, tam kde je k dispozici větší prostranství, jsou uplatněny květinové záhony i keře. Velmi vhodně se uplatňují předzahrádky, které mohou v případě ulicových návsi plnit také úlohu oddělovacích pruhů.

Voda je tradičním prvkem vesnice a její přítomnost by neměla být ani v současném uspořádání prostoru omezována. Zatímco její hospodářský význam (husí rybníčky, potoky, zdroj požární vody) již ustupuje, zvýrazňuje se její význam prostorotvorný, estetický a ekologický. Vodní hladina a stejně i živá voda (pokud není degradována na pouhý kanál), znásobuje účinnost architektury a mimoto zkvalitňuje prostředí po stránce mikroklimatické a obytné. Proto má vodní prvek v návsi své oprávněné původní místo. Z minulosti zůstaly zachovány rovněž kašny, které dnes působí jako velice výrazný estetický článek prostoru.

3.4.4 Zásady prostorových, architektonických a stavebních úprav centrálních prostorů vesnice

Úkoly, související s obnovou vesnic, jsou nečetnější a nejnáročnější v centru vesnice. Jejich cílem je obnovit občanské vybavení, oživit a zobytnit veřejný prostor a zajistit soudobé provozní požadavky. Celková rekonstrukce centra představuje soubor

dílčích, vzájemně provázaných stavebních programů. Prvořadým krokem je proto provedení důkladného rozboru současného stavu a zpracování předprojektové přípravy, zahrnující všechny aspekty rekonstrukce.

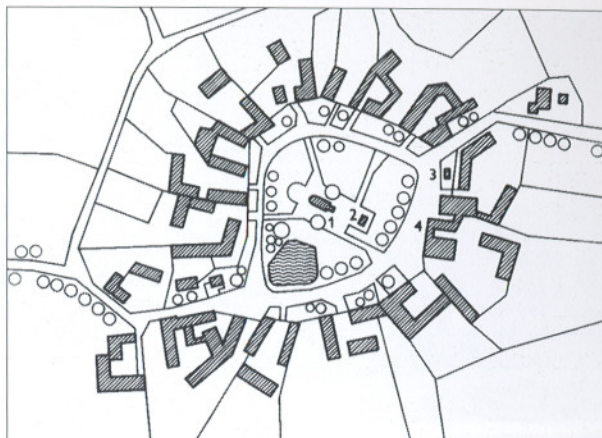
Pro celkové řešení návesního prostoru jsou rozhodující tato hlediska:

- celkové prostorové uspořádání (převládající hladina zástavby, stavební a uliční zastavovací čáry, převládající typy objektů, způsob zástavby; celkový prostor je zde měřítkem všech dílčích návrhů a realizací);
- vzájemná proporционаlita a koordinace funkcí, do prostoru soustředěných;
- příznivé řešení dopravního provozu (průběžné a obslužné dopravy, zásobování občanské vybavenosti a ostatních objektů, oddělení pěších tras od frekventované motorové dopravy, zajištění odstavných ploch);
- ochrana historicky a architektonicky hodnotných objektů resp. souborů, včetně vysoké zeleně;
- vhodné řešení ploch zeleně tak, aby nenarušily celistvost prostoru návsi, ale naopak ji zdůraznily;
- zachování nezastavěných ploch vnitřního prostoru návsi;
- celkový soulad architektonického řešení;

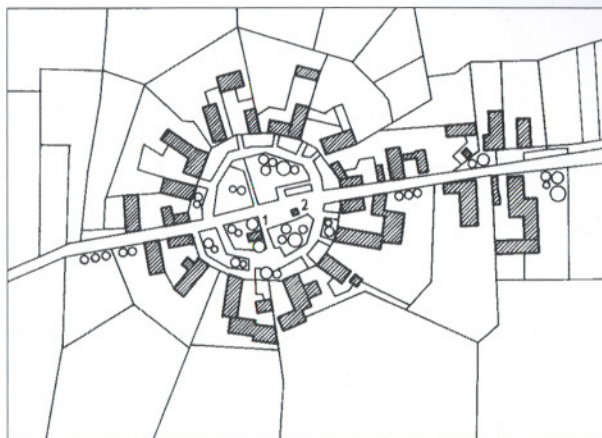
3.4 PROSTOR NÁVSI

Příklady kruhového uspořádání návsi:

- 1 - kaple
- 2 - pomník padlým
- 3 - čekárna
- 4 - hospoda

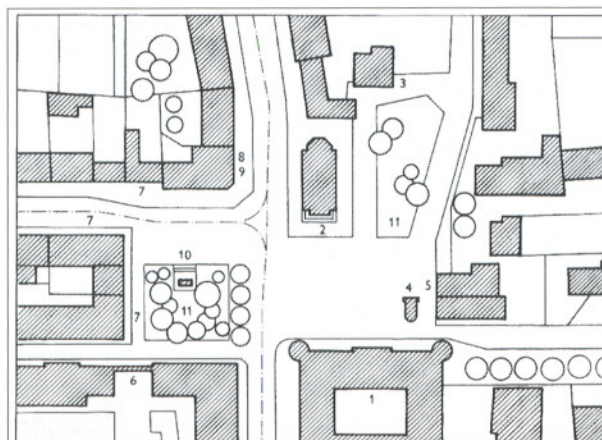

- 1 - kaplička
- 2 - čekárna, zastávka autobusů

Příklad nepravidelné návsi větší vesnice:

- 1 - zámek
- 2 - kostel
- 3 - fara
- 4 - kaplička
- 5 - záložna
- 6 - statek
- 7 - obchody
- 8 - zastávka autobusů
- 9 - hostinec
- 10 - pomník padlým
- 11 - zeleň

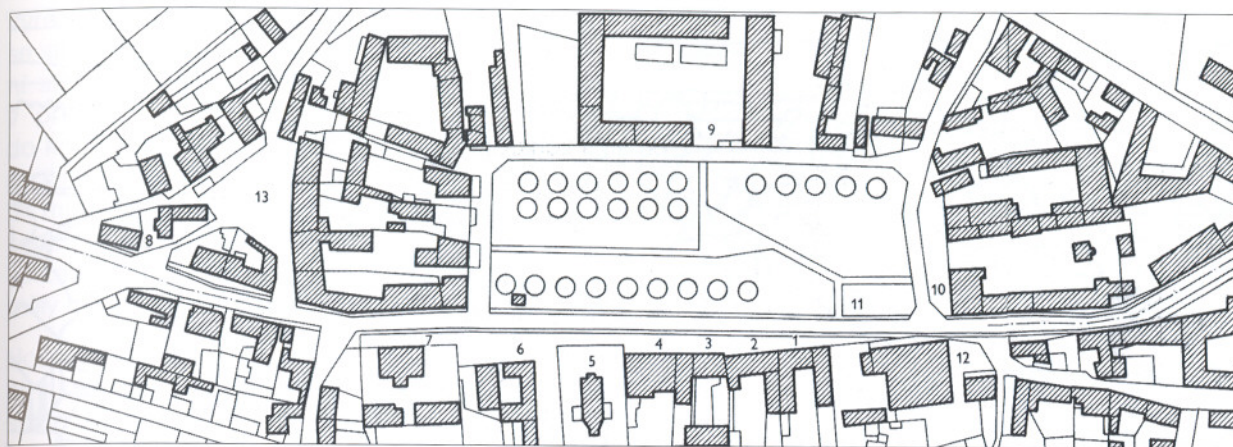
- koordinace stavebního vývoje s perspektivními záměry obnovy a utvářením celkového prostoru vesnice;
- pravidelná údržba a úklid všech ploch veřejných i soukromých včetně ploch zeleně.

Základním vodítkem pro řešení urbanistických a architektonických otázek je rozbor současného stavu. Představuje podrobný souhrnný grafický a textový záznam všech objektů, ploch, venkovních a podzemních sítí. Současně vymezuje potřebné nároky, závady, vzájemné funkční kolize atd. Tím vytváří výchozí podklad pro sestavení stavebního programu (programu obnovy), zpracování projektové dokumentace a pro stavební řízení.

Předpoklady pro stavební úpravy jsou dány způsobem zastavění a funkčním využitím domů. Existující intenzivní využití pozemků vyvolává potíže při rozšiřování staveb, dochází k často nevhodně řešeným přístavbám a nadstavbám, které obraz návsi porušují. Naproti tomu vykazují příznivé výsledky ucelené dvoupodlažní soubory, obvyklé v případech návsi s četnějším vybavením. Zde může naopak nevhodně působit ojedinělý jednopodlažní dům.

Při kompaktní řadové zástavbě na sebe přímo navazují sousedící domy. Proto se v prostoru výrazně projevují horizontální prvky – sokly a podrovnávky, okenní otvory, střešní římsy a okapy, hřebeny střech a sklon střech. Tyto články vytvářejí skladebný a architektonický řád zástavby. Proto musí být jejich zachování zajištěno již v úrovni projektu úprav. Realizace nadstavby je vhodná pouze citlivě provedenou formou podkrovní s ponecháním průběžné střešní římsy v původní průběžné úrovni. Stavební čára je směrem do návsního prostoru nepřekročitelná.

V návsních vsích ulicového typu je důležitá i vzájemná návaznost předprostorů domů. Velmi příznivě zde působí předzahrádky, které byly v mnoha obcích úspěšně využity k vytvoření souvislého květinového pásma. Oplocení při tom nemusí být rušeno, mělo by však zachovávat jednotný základní

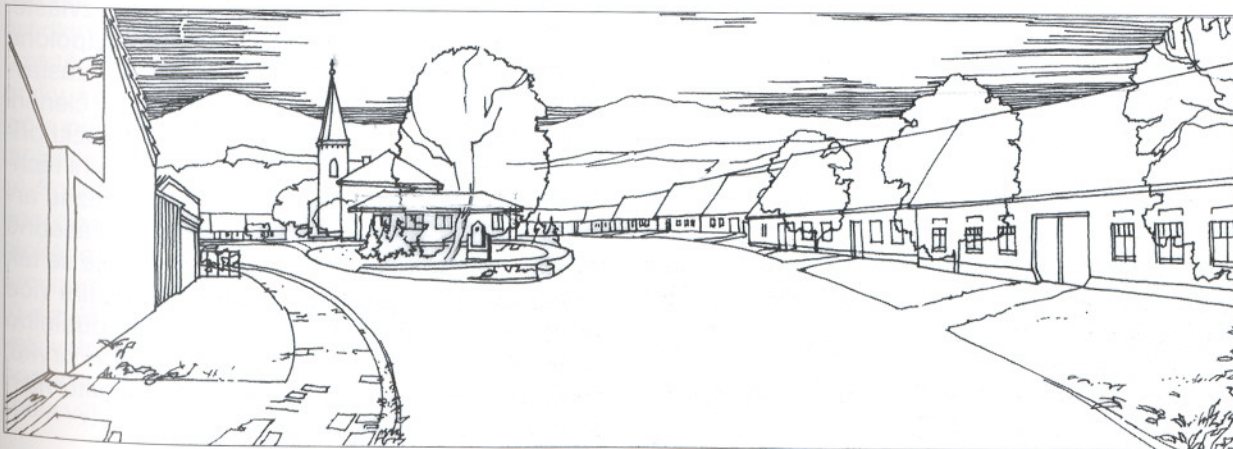
Příklad návsi ve formě náměstí:

- 1 – obecní úřad
- 2 – kino
- 3 – lékárna
- 4 – pošta
- 5 – kostel
- 6 – zdravotní středisko
- 7 – škola
- 8 – hostinec
- 9 – statek
- 10 – zemědělské středisko
- 11 – park
- 12 – obchody
- 13 – vedlejší návsní prostor

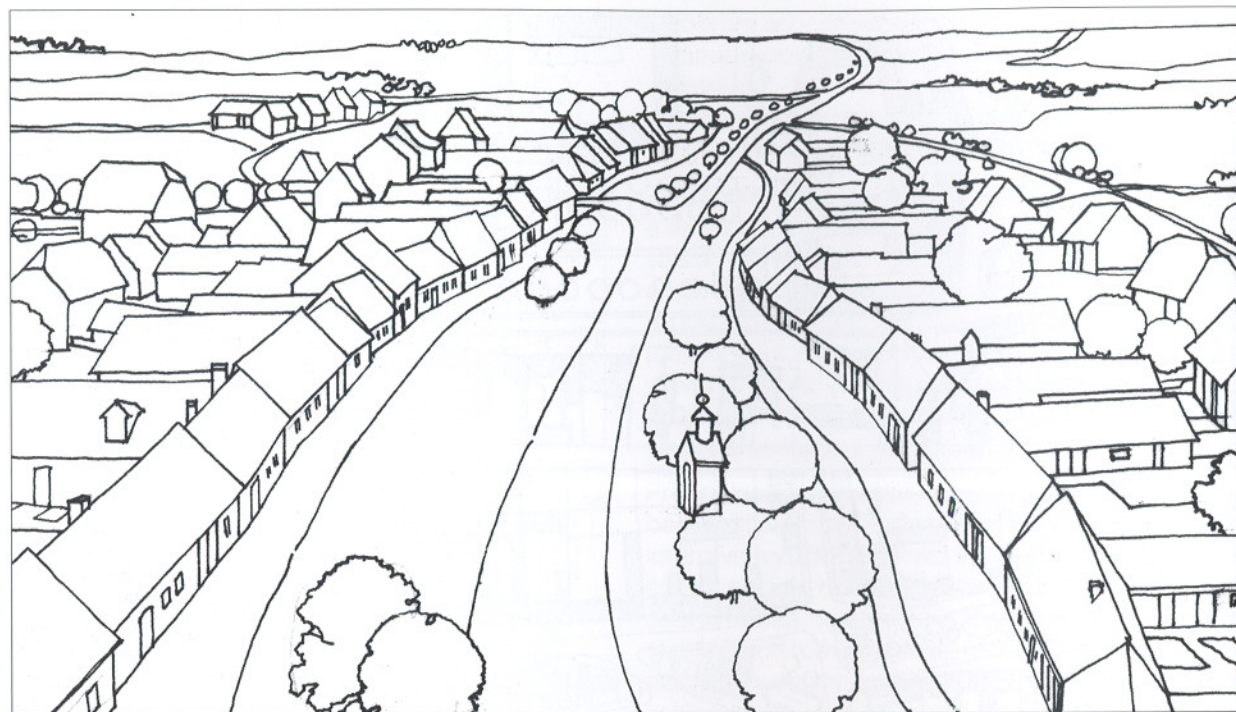

Příklad rozšířené ulicové návsi:

- 1 – obecní úřad
- 2 – škola
- 3 – kostel
- 4 – hospoda
- 5 – obchod
- 6 – zastávka autobusů, čekárna
- 7 – pomník padlým
- 8 – pomník osvobození

Příklad ulicové návsi.

materiál. Při dostatečné šíři návsi prochází podél předzahrádek také chodník, případně i oddělovací pruh zeleně. Celkové uspořádání proto vyžaduje vhodné řešení příčného profilu.

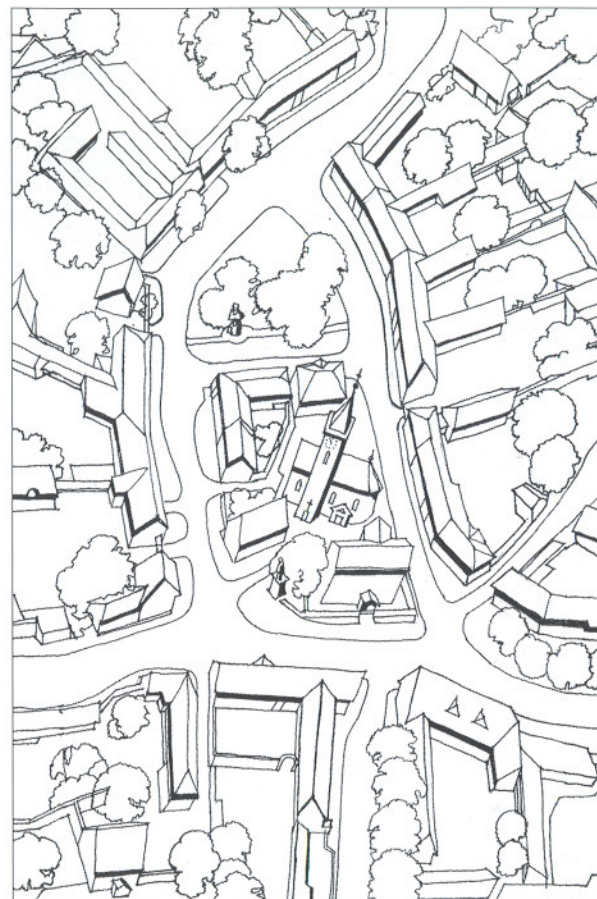
Volně řazená zástavba je obvyklá u okrouhlých nebo nepravidelných návší. Prostorový a architektonický řád je zde určován typem objektů a způsobem obestavění. V častých případech je použito situování štítů do návesních prostorů. Při stavebních úpravách půjde vždy o dodržení charakteru půdorysné osnovy a prostorové skladby. Pro rozšíření staveb jsou zde vhodné podmínky; lze využít podkrovní prostory se štíty, existenci zastavitelných částí pozemků i možnost rozmanitějšího členění zástavby.

Při stavebních úpravách je rozhodující respektování místního rázu zástavby, t.j. prostorové skladby a architektonického řešení, což znamená zvláště: odpovídající situování staveb vůči návsi (poloha hřebene střechy), dodržení proporcionality zástavby, dodržení sklonu střech a štítů, příbuzné členění štítů, uspořádání nástupních prostorů, použití příbuzných materiálů na průčelích. I při dodržení těchto zásad však volná zástavba umožňuje různé architektonické řešení každého objektu, zásadně ve větší míře než zástavba řadová. Dosahuje se tak vyšší výrazové bohatosti celého prostoru; tím více je však otevřena cesta k uplatnění individuálního nevkusy, nevhodných materiálů, rušivých prvků, nebo dokonce i cesta k možné likvidaci kulturních hodnot lidové architektury.

Výraznými objekty vesnických centrálních prostorů se stala, vedle historických dominant, také obchodní střediska, realizovaná v období 1960 – 1985. V převažujících případech jde o stavby rušivé, do kontextu ostatní zástavby nezapadající. Jejich architekturu a celkový výraz bude možné přizpůsobit místním podmínkám již jen obtížně. Nepříznivé kontrasty je možné zmírnit alespoň výsadbou vysoké zeleně. Odpovídající úpravy těchto objektů by měly být zahrnuty do plánu obnovy.

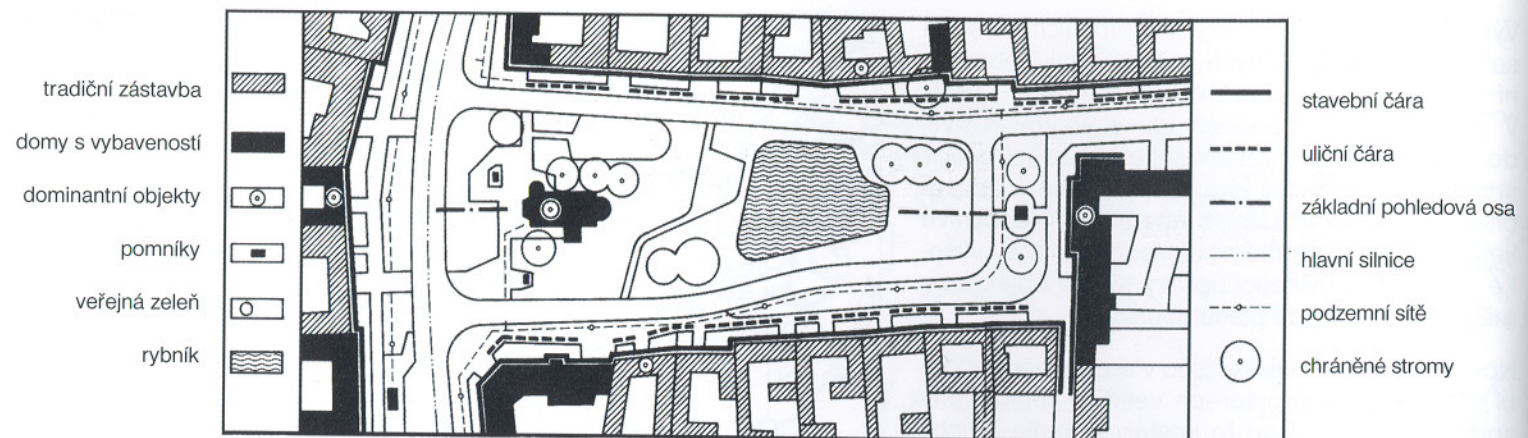
Nové dominantní objekty jsou v současném období v centrálních prostorech vesnice realizovány spíše výjimečně. Jsou to kostely a kaple, jejichž stavby se opět po čtyřicetiletém útlumu objevují, budovy obecních úřadů v obcích, v nichž byla obnovena obecní zastupitelstva a obchodní střediska, budovaná ještě podle dřívějších záměrů. Zejména u staveb kostelů jde o objekty výjimečné povahy, obvykle dominující výškovým členěním a architektonickým řešením. Pro přípravu těchto staveb je velmi přínosné, že výběr staveniště a projekt jsou sledovány biskupskou konsistoří ve spolupráci s příslušným stavebním úřadem a místními orgány. Velmi závažné je posouzení navrhované polohy stavby, prostorových, funkčních a provozních vazeb, podle nichž by měly být vymezeny podmínky pro projektovou přípravu.

Nezastavěný prostor návsi vytváří mimo předzahrádky domů veřejné prostranství, v kterém jsou umístěny menší objekty obslužné povahy, výtvarné prvky, komunikace a odstavné plochy, veřejná zeleň a případně vodní prvky. Mimoto jsou zde vedeny inženýrské sítě (blíže viz další kapitoly). Soustředění těchto složek vyžaduje vzájemnou koordinaci provozního, prostorového a architektonického řešení. Sledujeme tak zvýšení funkční úrovně a estetického působení jednotlivých objektů a zvýšení celkové úrovně prostředí návsi. Zachovalý volný prostor představuje jako takový vysokou hodnotu, proto by měl být nadále zastavován jen zcela výjimečně.

Příklad dodatečně zastavěné návsi.

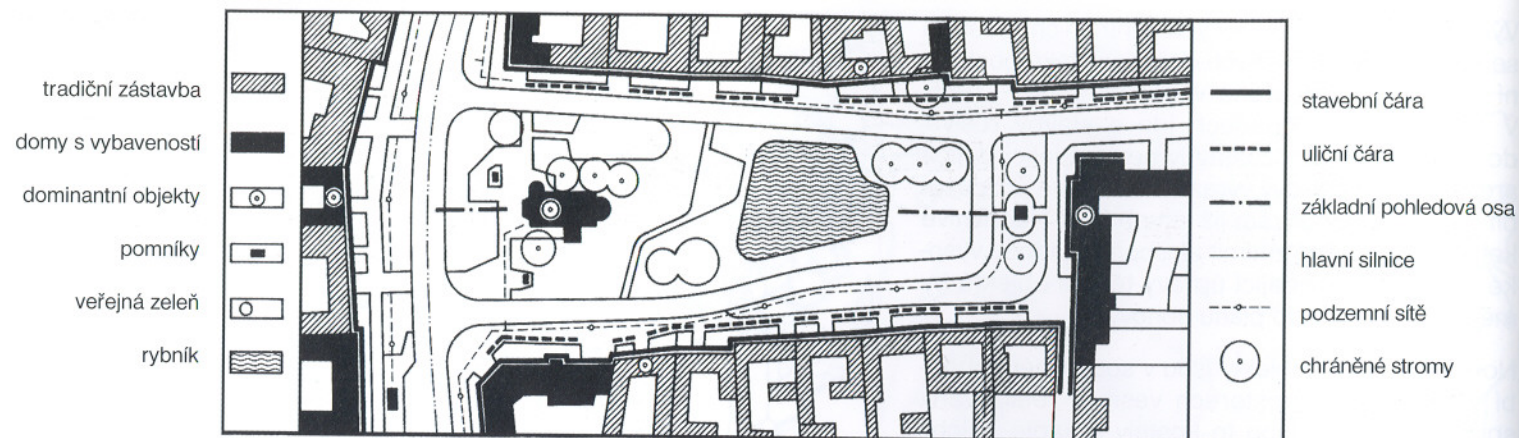
- 1 – obecní úřad
- 2 – kostel
- 3 – škola
- 4 – hospoda
- 5 – obchod
- 6 – pošta

Rozhodující objekty prostorové kompozice návsi

Upravená a udržovaná návěs výrazně zhodnocuje prostředí obce a je její vizitkou.

Rozhodující objekty prostorové kompozice návsi

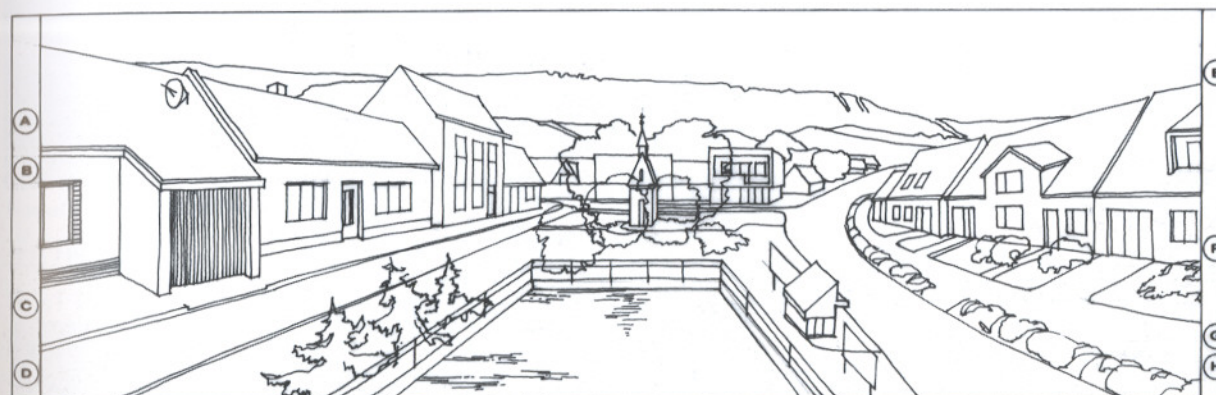

Upravená a udržovaná náves výrazně zhodnocuje prostředí obce a je její vizitkou.

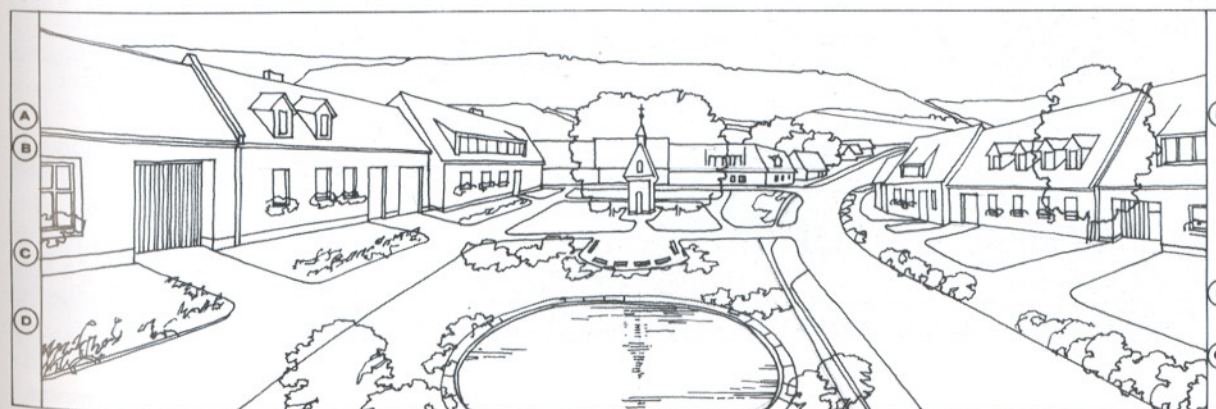
Rozhodující prostorové znaky návsi:

- A – střecha (sklon, hřeben, krytina)
- B – okna, vstupy (proporce, členění)
- C – stavební a uliční čára
- D – oplocení
- E – plochy zeleně
- F – dominanty

Nevhodné úpravy:

- A – překročení hladiny zástavby
- B – překročení stavební čáry
- C – zrušení podrovnávek
- D – likvidace předprostoru domů
- E – nevhodné úpravy podkroví
- F – nevhodné zásahy do zeleně
- G – špatně řešená čekárna
- H – technické pojetí nádrže

Příznivé řešení úprav:

- A – římsy střech zachovány
- B – původní tvary oken a vstupů respektovány
- C – výšky podezdívek navazují
- D – předprostor domů zachován
- E – nadstavby usměrněny do podkroví
- F – příznivé uspořádání zeleně
- G – úměrné řešení komunikací

úzkostlivý pořádek, žádné vývěsky, ukazatele či poutače, jednoduchá neformální úprava travnaté plochy a kaple, u níž rostou stromy, to jsou znaky návsi opravdu vesnické.

Nestačí jen ob

3.5 Uliční p

3.5.1 Prom

Ulice – zák
oboustrann
dovou, voln
le zachová
Na něj nav
jem. Z nich
domů, zalo
rakteru zást

V minulosti
lům. Sloužil
ských stroj
slných prac
byla plná ži
cházeli příje
ke společen
vžitých vzta

Nestačí jen obnovit průčelí domů. Uliční prostor vyžaduje trvalou péči o veřejnou zeleň, vozovku a chodníky.

3.5 Uliční prostor

3.5.1 Proměny uličního prostoru

Ulice – základní skladebné články vesnice – vznikaly postupně oboustranným nebo i jednostranným obestavením komunikací řadovou, volnou i rozptýlenou zástavbou. Hlavní uliční prostor obvykle zachovává původní uspořádání a je případně rozšířen do návsi. Na něj navazují vedlejší ulice, vytvořené dalším stavebním vývojem. Z nich jsou zvláště odlišné ulice s novostavbami rodinných domů, založené v posledních desetiletích, které vzhledem k charakteru zástavby představují samostatné prostorové celky.

V minulosti byly uliční prostory využívány k nejrozmanitějším účelům. Sloužily povozům, motorovým vozidlům, přesunu zemědělských strojů, hospodářského zvířectva, často k vykonávání řemeslných prací a též jako odstavné nebo skladovací plochy. Ulice byla plná života – děti se zdržovaly před domy a dospělí zde nacházeli příjemná drobná zákoutí ke krátkému oddechu po práci, ke společenským setkáním. Orientace domu k ulici byla výrazem vztahů mezi soukromím bydlení a veřejností ulice. Okna

obytných místností v uličním průčelí domu umožňovala kontakty mezi obyvateli domu a uživateli ulice.

Dřívější ulice a cesty měly tyto přednosti:

- chodníky i vozovky navazovaly plynule na přilehlé plochy;
- v ulici se střídaly širší a užší dopravní plochy;
- dopravní rychlosti byly nízké;
- nebyl stanoven jednoznačně způsob jejich využívání (kupř. místní komunikace);
- ulice byla poměrně bezpečným prostorem vybaveným pro společenské kontakty.

Růst dopravního provozu omezil život v ulici. Průjezdne silnice, zvláště vyšších tříd, byly rozšířeny, aby vyhověly rostoucím rychlostem vozidel, což se promítlo nepříznivě do obrazu uličního prostoru. Bezpečnost pohybu pěších se zmenšila. Hluk, prašnost a exhalace obtěžují lidi na ulici a také v jejich bytech.

Obraz uličního prostoru nejčastěji narušují novostavby nerespektující regulační prvky sousedící zástavby.

Dnešní vozovky se převážně vyznačují:

- strnulým přímým trasováním bez zakřivení;
- necitlivým výškovým osazením vůči přilehlé zástavbě, okolním plochám a terénu;
- jednoznačným určením způsobu jejich využívání zdůrazněným dopravním značením;
- podřízením polohy budov a úpravy terénu potřebám dopravy;
- vyšší rychlostí dopravního provozu.

Vzhled ulic na vesnicích neodpovídá dnešním společenským a výtvarným představám. I když největších estetických změn na vesnici doznaly bezesporu stavby, tkví většina nedostatků v neupravenosti

společně užívaných prostorů.

Největší chybou bylo neuvážené a necitlivé umístování rodinných domů podle katalogových projektů do současné zástavby. Ve starší zástavbě byl obraz ulice místy narušen novostavbami, kterým předcházela příprava staveniště formou částečné demolice dvorních částí domů. Novostavby, zasunuté v kompletní řadové výstavbě mezi obnažené štíty, nejhůře a natrvalo narušily uliční prostor. Diletantská představa o tom, že tyto štíty jsou architektonicky ztvárnitelné a nezodpovědná manipulace se stavební čarou u souvislé zástavby nemohly vést k jiným výsledkům.

Nepříznivý vzhled uličního prostoru umocňují ploché střechy novostaveb, odlišně ztvárněná průčelí a předzahrádky, ohraničené zdívkou. Kompaktní zástavba je rozkouskována domy, často převyšujícími okolní zástavbu.

Ani ostatní architektonické a prostorové závady nejsou zanedbatelné, avšak při realizaci cílevědomých úprav v uličním prostoru je lze postupně napravovat. Nežádoucí proměny obrazu ulice mají však hlubší kořeny.

Oddalování řešení závažných nedostatků v technické infrastruktuře, nedostatečná obnova a údržba zařízení technického vybavení a komunikací a téměř

formální účast obcí při územním a stavebním řízení jsou jedny ze základních příčin současného neutěšeného obrazu uličních prostor. Nejvíce a zcela zřetelně se nedostatky a nezdařilé realizace staveb projevují ve vesnicích, které v minulosti na celá desetiletí ztratily svou samosprávu.

V tomto ohledu ani nová, byť velkoryseji koncipovaná ulice s volně stojícími domy nebo řadovou zástavbou doposud nevytváří esteticky hodnotné obytné prostředí. V mnoha ulicích bude ještě nutno dobudovat technické sítě, vozovky a chodníky. Také jejich vybavení, kupř. vhodným osvětlením, zelení, drobným účelovým zařízením je zatím nedořešeno.

Městské způsoby zástavby, situování nové výstavby rodinných domů za současnou stavební čarou způsobí neodstranitelné závady v uličních prostorech vesnic.

Odstranění sloupů vzdušného vedení elektrické energie, úprava terénu, výsadba zeleně a vybudování chodníků při vozovkách s větším dopravním provozem může výrazně přispět k proměně uličního prostoru.

3.5.2 Utváření uličního prostoru

V uličním prostoru jde především o vytvoření klidného, dobře vybaveného obytného prostředí s upravenými domy a všude tam, kde jsou k tomu podmínky, s hodnotnými plochami zeleně. Cílem je vytvoření „obytné ulice“ pro dobrou životní pohodu lidí.

Naplnění tohoto cíle bude vyžadovat:

- zklidnění dopravního provozu k dosažení vyšší bezpečnosti a volnosti pohybu pěších;
- soustavnou péči o uspořádání prostorový, architektonický a stavební vývoj, zaměřený na všechny objekty vytvářející prostor ulice;

- soustavnou údržbu a péči o čistotu ve vytvořeném obytném prostředí;
- uchování tradičních prostorových vazeb.

Uliční prostor tvoří plochy využívané k různým účelům, stěny a střechy přilehlých domů a další objekty, které se v něm nacházejí, např. oplocení, sloupce apod.

Starší zástavbu ulice tvoří převážně přízemní domy se sedlovými střechami. Jen v místech, kde vzhledem k malým šířkám průčelí domů byly povoleny nadstavby pro rozšíření bydlení, je hladina zástavby vyšší, avšak nepřesahuje dvě nadzemní podlaží.

I u nás by mělo být dosaženo stavu, kdy fasáda domu, dobře udržovaná zeleň v předzahrádkách, dlážděné příjezdy ke garážím a hospodářským vstupům budou přispívat vzhledu uličního prostoru.

Podstatnější rozdíly jsou v uspořádání zástavby. Ulice jsou obestavěny:

- kompaktní řadovou zástavbou;
- volně stojícími domy s kolmou nebo rovnoběžnou orientací hřebenu střech k ose ulice;
- soubory staveb, např. velkostatky.

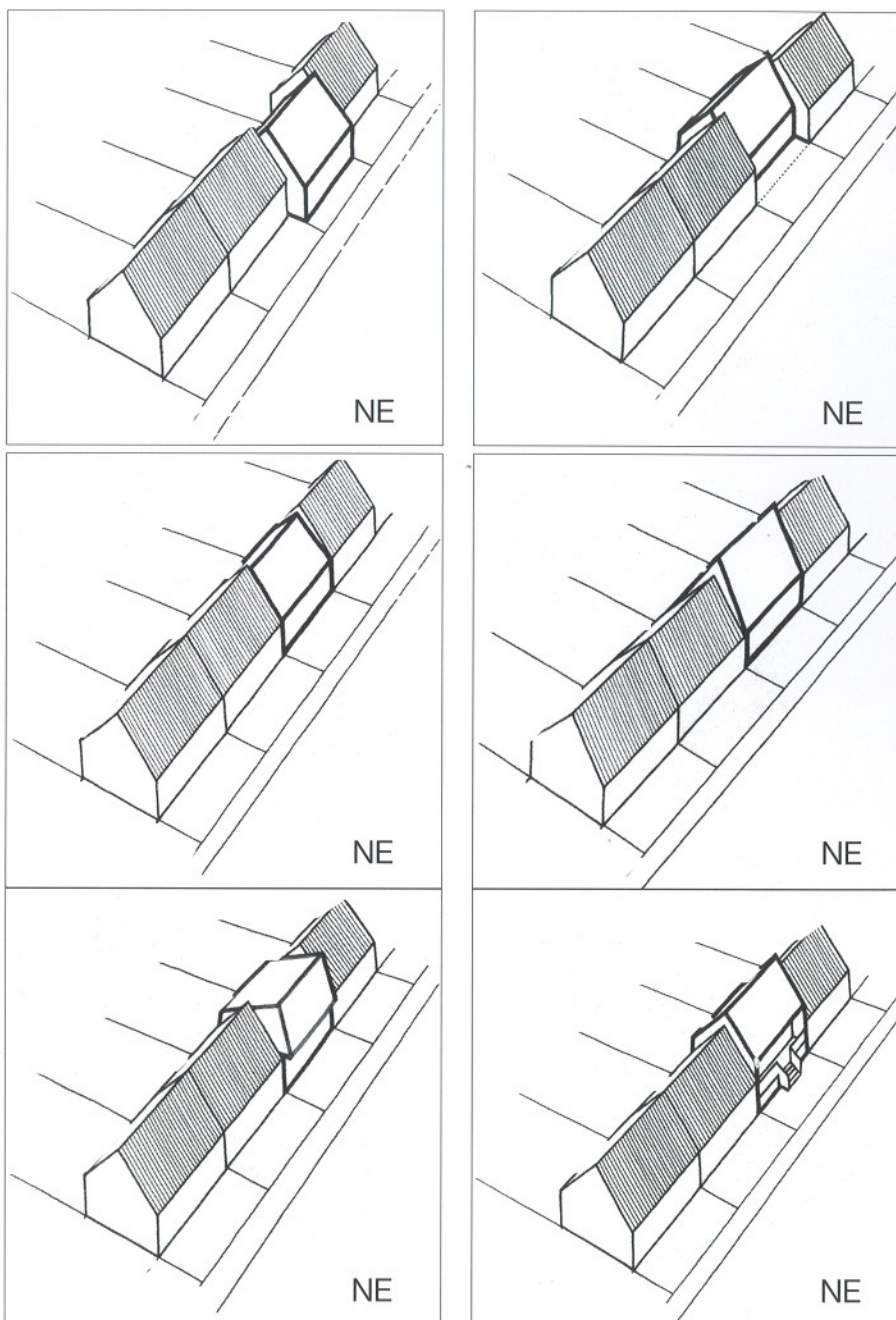
Podle původních podmínek pro vymezení šířky ulice a ploch pro zastavění je dopravní prostor od zástavby oddělen oplocenými, řidčeji neoplocenými předzahrádkami. Tam, kde z důvodů nepříznivého terénního reliéfu či jiných překážek byla stavební čára totožná s čarou uliční, předzahrádka nejsou.

Na plochách s novou výstavbou se v utváření uličního

prostoru zcela zřetelně projevují vlivy městských způsobů nízkopodlažní zástavby pro bydlení. Rodinné domy volně stojící i domy v řadové zástavbě o dvou až třech nadzemních podlažích jsou téměř vždy od dopravního prostoru odděleny předzahrádkami. Mají převážně ploché střechy a moderně řešená průčelí s architektonickými prvky rodinných domů městského typu.

Pro příjezdy ke garážím a pro chodníky byl zbytečně používán beton.

Rozsah a způsob úprav uličního prostoru je předurčen typickými a charakteristickými znaky jeho současného stavu. Patří k nim poloha, proporce, měřítko,

Ukázky nevhodného začlenění nových rodinných domů do současné zástavby.

materiál a barevnost zástavby, šířka plochy a profil terénu mezi stavebními čarami zástavby, poloha a šířka vozovky, chodníku, typická místní vegetace a jiné.

Při úpravách uličního prostoru nelze opomenout:

- ohleduplný přístup k místní stavební tradici;
- navázání na dobré příklady v zástavbě;
- volbu vhodných proporcí pro nové malé a velké objekty;
- využití místních (tradičních) stavebních materiálů.

Zcela se vylučuje napodobování cizích nevhodných vzorů a provizorní úpravy. V tomto ohledu také nemohou sloužit jako příklad pěší zóny měst.

Udržení uličního prostoru v přijatelném stavu je prvořadým úkolem. Proto patří k prvním počínům také zvýšená péče o zeleň a místní komunikace. Ošetřování stromů a keřů, pravidelné sečení všech travnatých ploch, čištění vozovek a chodníků se v krátké době projeví ve vzhledu uličního prostoru. Navazující nápravná opatření mají již přispět k podstatnějšímu zlepšení, případně k jeho výrazné proměně.

Zamezení nevhodným realizacím staveb

Obecním úřadům jsou často předkládány různé stavební záměry, zadání a projekty staveb, které nepřihlíží k místním prostorovým a architektonickým podmínkám zástavby. Mnohdy lze v projektech nalézt i závažné technické chyby. Případná realizace

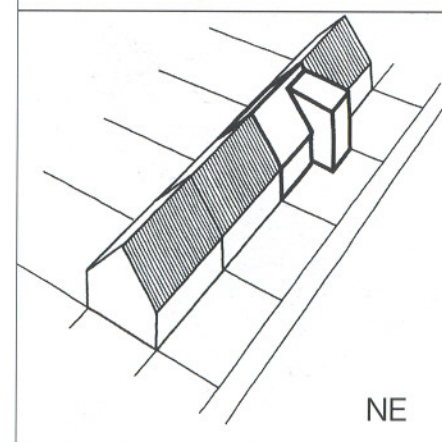
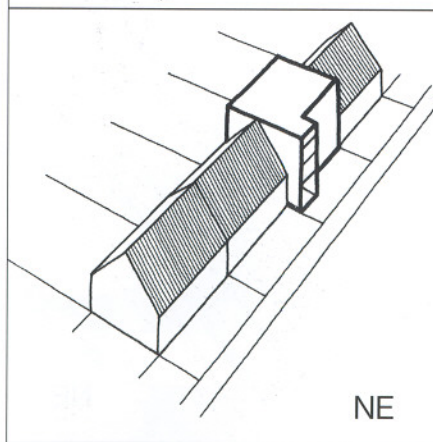
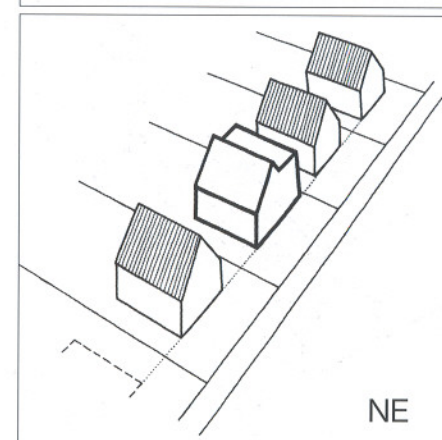
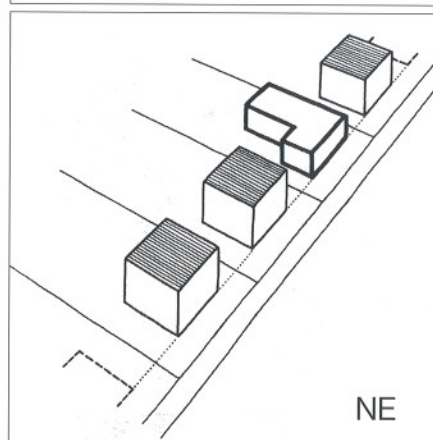
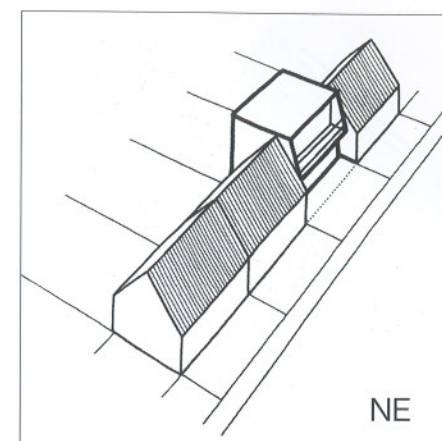
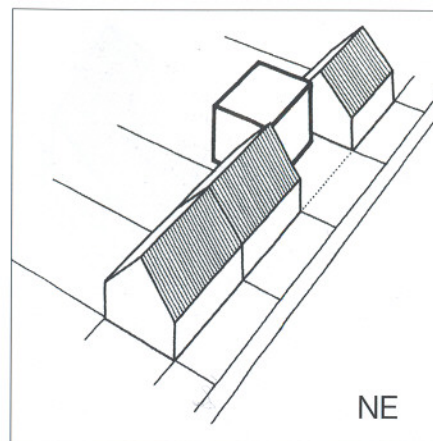
těchto projektů může způsobit nenapravitelné škody v uličním prostoru.

Úzkou spoluprací obecního úřadu se stavebním úřadem může být zabráněno nevhodným realizacím. Základními nástroji k účinnému zabezpečování veřejných zájmů ve výstavbě jsou vyhlášky 376/1992 Sb., o obecných technických požadavcích na výstavbu a 378/1992 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení a stavebním řádu. Formulováním přesných podmínek pro rozhodnutí o umístění stavby a ostatní stavební záměry lze dosáhnout dobrého začlenění novostaveb, nadstaveb, přístaveb a jiných staveb do současné zástavby. Dodržení stanovených podmínek a dobré, okolní zástavbě odpovídající architektonické řešení je nutno prokázat již v tužkovém konceptu projektu stavby.

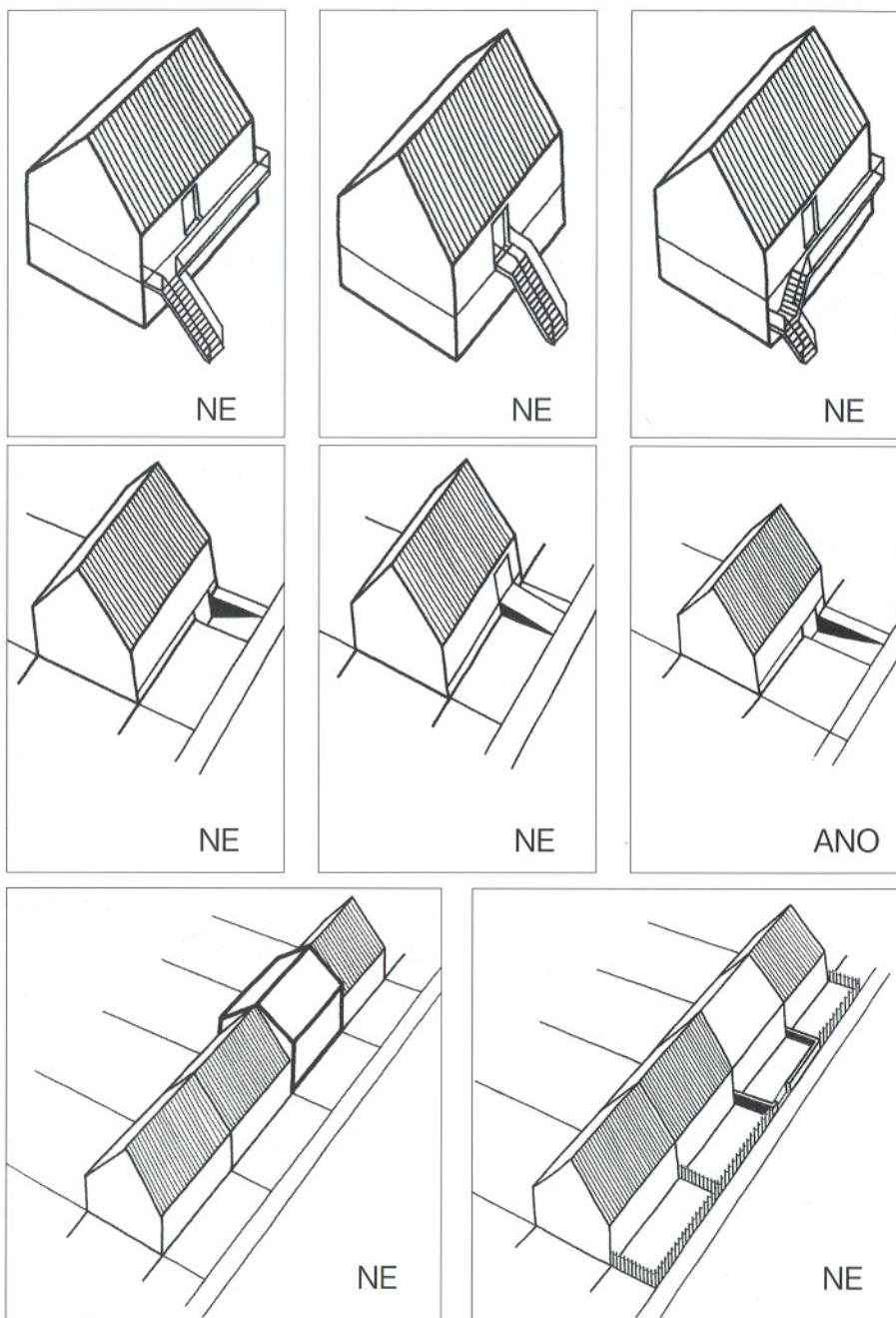
Již v této fázi zpracování projektu je žádoucí účast odborníků při posuzování předložených řešení staveb.

Obecně lze doporučit zamítavé stanovisko, pokud při posuzování dokumentace bude zjištěno, že navržená novostavba vůči sousedním domům:

- je situována před nebo za stavební čárou;
- nenavazuje na výšky říms a hřebenu střech;
- nerespektuje tvar, sklon a krytinu střech;
- nerespektuje výškové uspořádání prvního nadzemního podlaží;
- nerespektuje základní architektonické členění průčelí;
- se svými proporcemi, měřítkem a tvarem nezačleňuje do současné zástavby.

Návrhy staveb nevhodných proporcí s plochými i pultovými střechami je nutno zamítat.

Ukázky nevhodných schodišť do obytných podlaží rodinných domů a příjezdů do garáží, nevhodných střech, nadstaveb a obezdění předzahrádek.

Rovněž nelze akceptovat:

- vstup do obytné části v druhém nadzemním podlaží; zvláště nevzhledné je venkovní schodiště, překonávající výšku jednoho podlaží;
- strmě klesající nebo stoupající rampy ke garážím;
- oplocení předzahrádky, které výškou podezdívky a plotu nenavazuje na sousedící oplocení;
- nadstavbu, která:
 - . naruší svými proporcemi a měřítkem celkový obraz střech okolní zástavby;
 - . nerespektuje výšky říms a hřebenů střech již vybudovaných nadstavb;
 - . nerespektuje sklony a tvary střech sousedících domů;
- přístavbu, přičleněnou k domu před stavební čarou uličního průčelí;
- stavební úpravu půdního prostoru, narušující proporcemi nadstřešních nadstavb obraz střech současné zástavby.

Na střechách viditelných z uličního prostoru nelze doporučit zřizování televizních a satelitních antén. Jejich umístění je vhodnější za hřebenem střechy na odlehle části domu. Nejlepším řešením je však instalace kabelového vedení pro příjem televize.

Rovněž nelze vyslovit souhlas k realizaci zařízení pro reklamu a propagaci (reklamní tabule, poutače, aj.), pokud svým umístěním a rozměry naruší vzhled uličního prostoru (kupř. na střechách a štítech domů).

Podrobnější jsou obsaženy

Dopravní p

Přiměřeným provozu a ry Sníží se nepř vé dopravy. Z prostoru přis hybu chodců

V uličních pro prava na stát gionální konc nelze dosáhn ní vozovky úpravná opatř

Obecně je nu

- o zmenšen rozměr;
- u místních o zmenšen jžděnou je je u státních
- v místech s lení vozovk chy využív vozovky p mělkými žl nými prvky žáry veřejn

Ukázka možné zace, vodovodu konstrukci voz sypat zeminou a vozovku od cho elektrické energ nikavě vzhledu

Podrobnější zásady pro utváření obytné zástavby jsou obsaženy v následujících statích 3.6, 3.7, 3.9.

Dopravní prostor

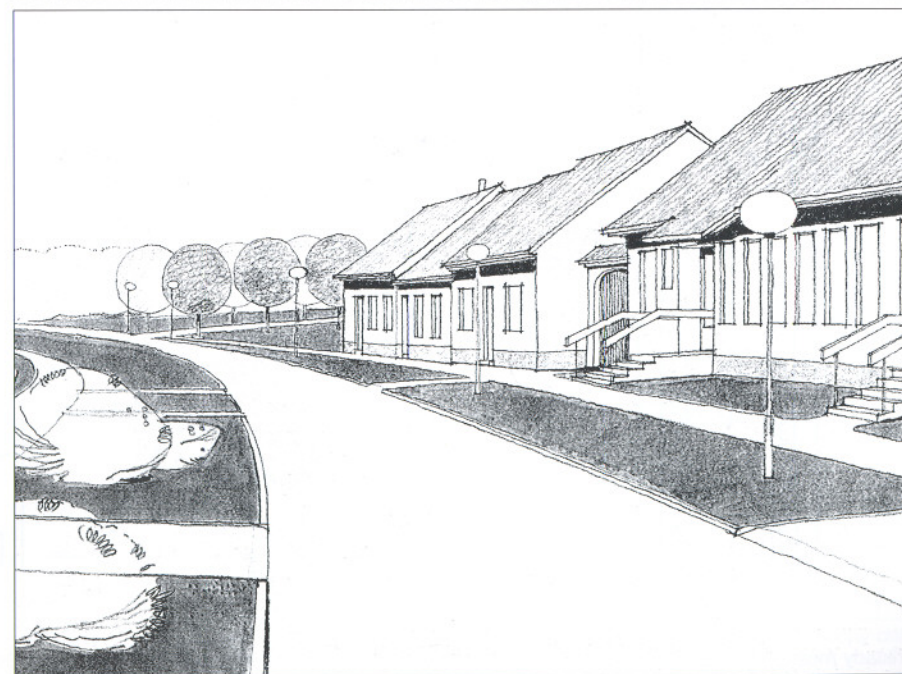
Přiměřeným zklidněním a omezením dopravního provozu a rychlosti se zvýší dopravní bezpečnost. Sníží se nepříznivé účinky hluku a exhalací motorové dopravy. Zrovnoprávnění využívání dopravního prostoru přispěje k bezpečnějšímu, volnějšímu pohybu chodců.

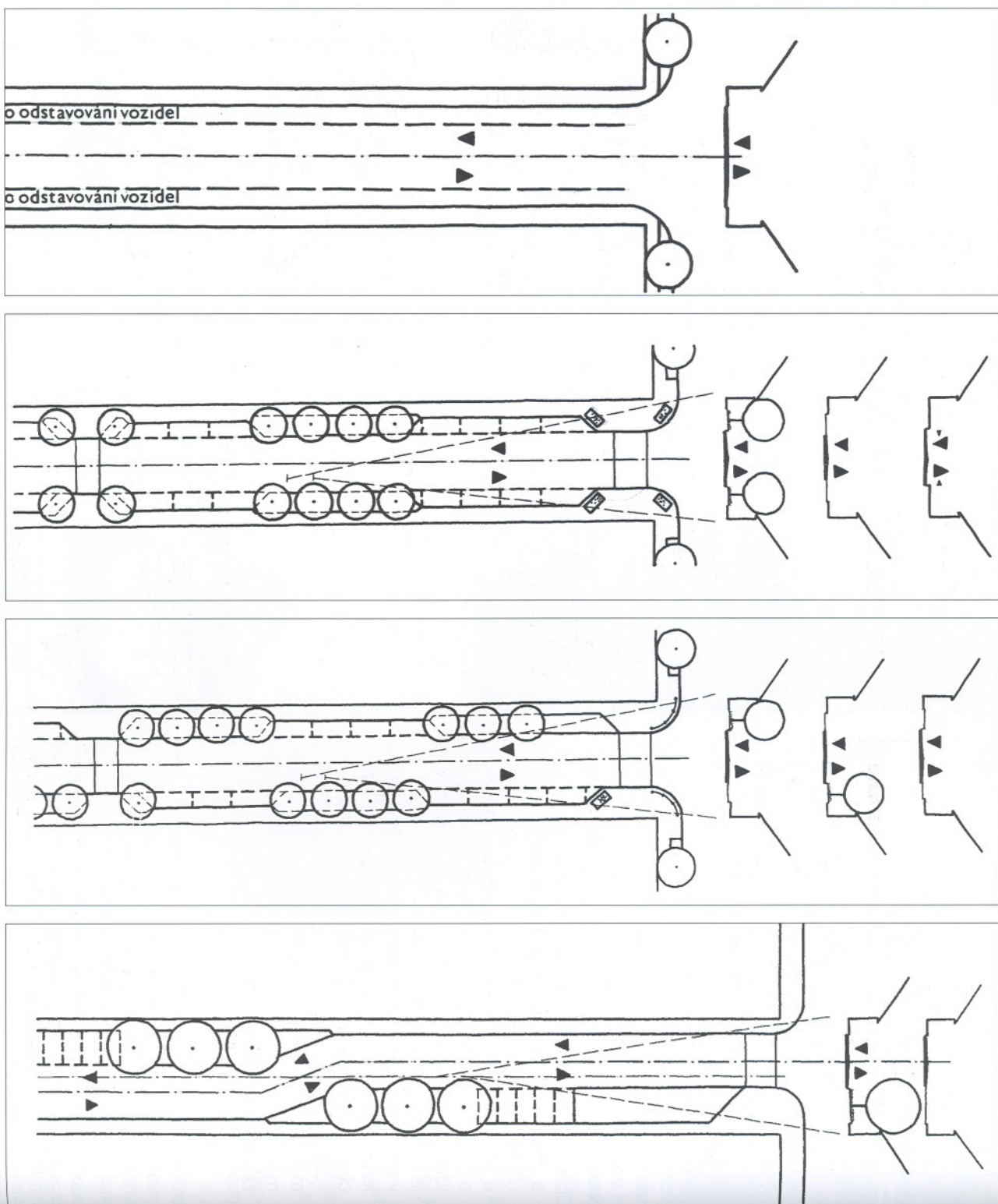
V uličních prostorech, jimiž je vedena průjezdná doprava na státních silnicích, je nutno respektovat regionální koncepci dopravy. To však neznamená, že nelze dosáhnout dohody o změně šířky a uspořádání vozovky úměrně dopravnímu provozu místa. Nápravná opatření se týkají také místních komunikací.

Obecně je nutno usilovat:

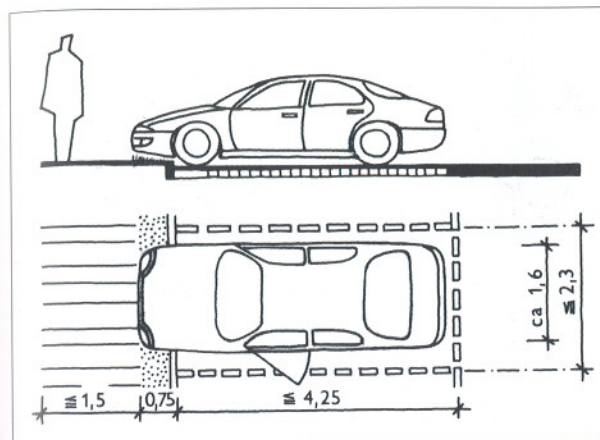
- o zmenšení šířky vozovky na nejmenší možný rozměr;
- u místních komunikací s průjezdnou dopravou o zmenšení šířky vozovky až na obousměrně pojížděnou jednopruhou komunikaci výhybnami, což je u státních silnic nepřijatelné;
- v místech s velkým dopravním provozem o oddělení vozovky od ostatních ploch; chodníky a plochy využívané k různým účelům lze oddělit od vozovky pásy zeleně, pruhy dlažeb, obrubníků, mělkými žlábkami pro odvádění dešťových vod a jinými prvky, kupř. stromy a keři, pacholíky a stožáry veřejného osvětlení;

Ukázka možné úpravy uličního prostoru. Po vybudování kanalizace, vodovodu, plynovodu, kabelového vedení energie a rekonstrukci vozovky, lze příkopy odvádějící splaškové vody zasypat zeminou a vytvořit zelený pás oddělující frekventovanou vozovku od chodníku. Odstraněné stožáry vzdušného vedení elektrické energie a instalované veřejné osvětlení přispěje prolnikavě vzhledu uličního prostoru.

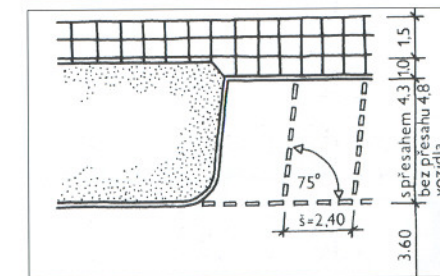
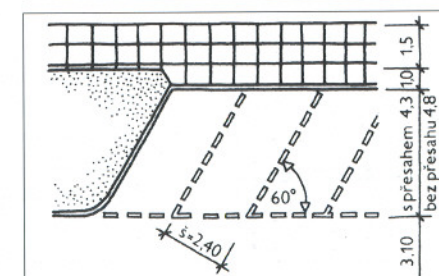
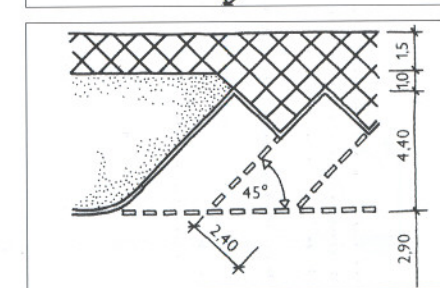
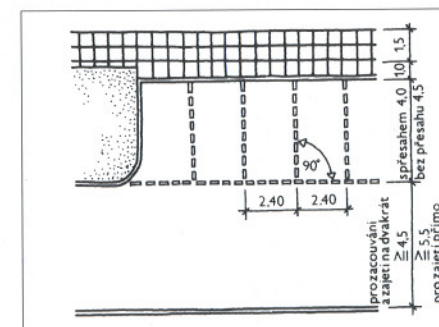
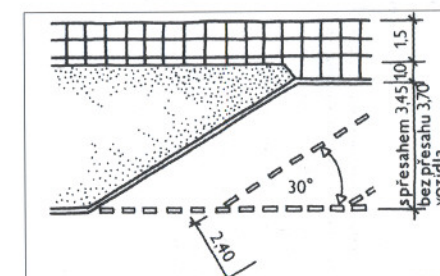
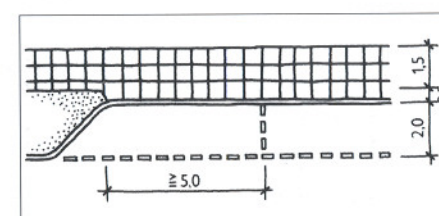
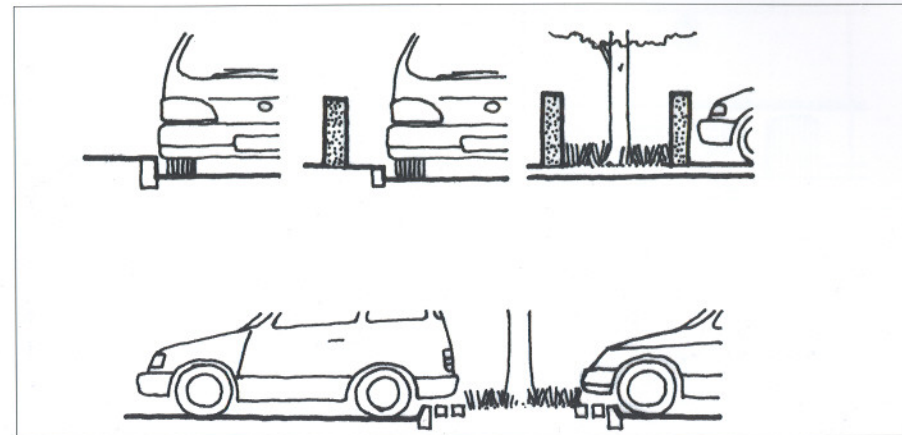
Příklady možného zkládání komunikací (stráních silnic) v obcích - využitelné při nižších intenzitách provozu.

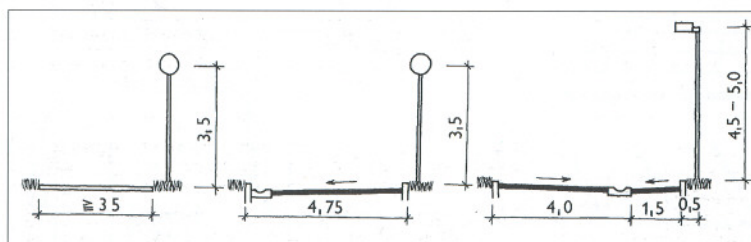
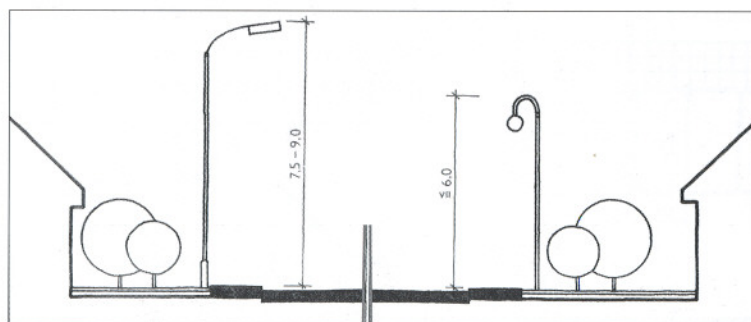
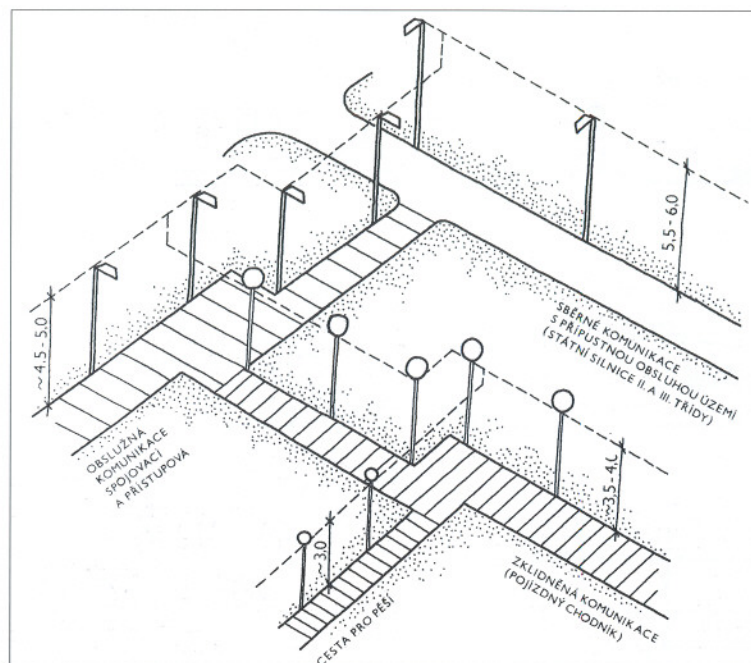
- v ulicích s malým dopravním provozem o oddělení vozovky od chodníků nízkými obrubníky a užitím rozdílných povrchových materiálů; nejlepším řešením, pokud to místní podmínky dovolí, je ohraničení vozovky bez obrubníků;
- o celoplošné vydláždění přechodů pro chodce v místech s velkou frekvencí pěšího provozu, kupř. u školy, u obchodu, u křižovatek a napojení místní komunikace na státní silnici; zdůrazněním přechodů pěších přes vozovku dosáhneme snížení rychlosti dopravního provozu, ještě více však zvýšeným přechodovým pruhem, jež je „vhodný“ zvláště pro kolizní místa (nehody chodců s vozidly).

Odstavné plochy v ulici

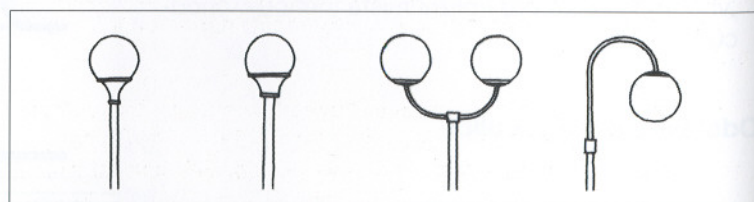
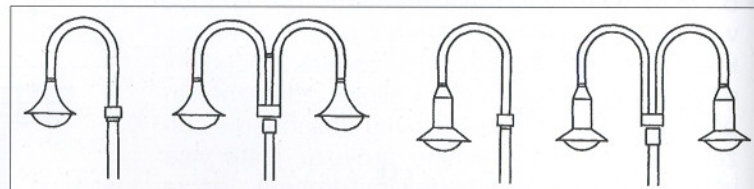
Parkoviště mají značné nároky na plochy a také omezují pohyb pěších. Nelze však doporučit, aby úpravy dopravního prostoru byly provázeny omezením počtu parkovacích stání, neboť je nutno zabránit odstavnímu vozidel na chodnících a přilehlých travnatých plochách. Návrhu parkování vozidel předchází provedení potřebných průzkumů. Za vhodné považujeme využití různých zákoutí, jež se nehodí pro výsadbu zeleně nebo krátkodobý odpočinek, mohou ale tyto plochy vhodně doplňovat.

Příklady možného řešení parkovišť pro osobní motorová vozidla. Stromy a travnaté plochy chráníme před bezohlednými motoristy.

Věřejné osvětlení je nedílnou součástí uličních prostorů; k nízkopodlažní zástavbě nelze umísťovat převyšované stožáry, také při volbě svítidel je nutno pamatovat na jejich estetickou kvalitu.

Základním průzkumem pro parkování je sčítání vozidel ve sledovaném uličním prostoru ve vymezeném časovém období, resp. dopravní špičce. Na základě získaných údajů lze řešit polohy parkovišť a odstavných ploch a počty stání pro vozidla. Pro povrchy parkovišť je vhodnější dlažba (z důvodů ekologických a estetických). Při nízké intenzitě pěších jsou vhodné i zatravnovací tvárnice. Stromy vysazené u parkovacích stání ocení motoristé zvláště ve slunných letních měsících. Jejich kmeny je však nutno chránit obručníky, pacholíky a jiným ohrazením před nešetrným odstavením vozidel.

Základní
mé spo
prostore
řemesla
dům – n
v různém
vzájemn
a velikos
– obytný

– vzájem
dorysn

– spojení
ní bydle
vyklou
nebo b
využívá
kovské

Vývojový
hospodá
ské výro
využitý p
bavení. Ú
ní plochy
mi, úprav
stavby.

Přes četn
ký obytn
jednopo
tekturu h
výrazový

Novostav
představ
vazby na
stránce d

Navrhova
z hledisk
a změn v